

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او
درسي کتابونو د تالیف ریاست

پښتو لسم ټولګی د دري ژبو لپاره

درسي کتابونه په پوهنې وزارت پورې اړه لري. په بازار کې یې اخیستنه او خرڅونه په کلکه منع ده. له سر غړوونکو سره قانوني چلند کېږي.

د چاپ کال: ۱۳۸۶ لمريز

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او
درسي کتابونو د تالیف ریاست

پښتو لسم ټولګی (د دري ژبو لپاره)

د چاپ کال: ۱۳۸۶ لمريز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرليک

سرليک	مخ	سرليک	مخ
حمد	۱	حضرت سعد بن ابی وقاص ؓ	۲۹
نعت	۲	همدردي	۳۱
احمد شاه بابا	۳	مذکر او مؤنث	۳۲
د سولي ترانه	۵	چې کتل خورول بخښل	۳۴
املايي لارښوونې	۷	د وخت ارزښت	۳۵
ترانه	۱۲	مفرد او جمع	۳۷
قوي او ضعيف	۱۳	وطن وايي	۴۳
داوښکو ارزاني	۱۶	د حضرت حسن بصري ؓ له... ۴۵	
رحمان بابا	۱۸	تاته راشمه زړګۍ...	۴۶
د رحمان بابا د کلام نمونه	۲۰	د زوی روزنه	۴۷
حکایت	۲۲	يو ځنگلي سړی	۴۸
پښتو متلونه	۲۳	حقایق	۵۰
اخلاص	۲۷	د بد نیتۍ نتیجه	۵۲
		د نوم حالتونه	۵۵

سرليک	مخ	سرليک	مخ
د نوم لفظي حالتونه	۵۷	حکیمانه خبرې	۷۹
علامه سيد جمال الدين افغان	۶۰	طمع	۸۱
علم	۶۴	لنډۍ	۸۳
په اسلام کې د کار ارزښت	۶۶	اجتماعي لنډۍ	۸۴
د رسول اکرم ﷺ نصيحت	۶۸	حماسي لنډۍ	۸۵
د حج قیمت	۶۹	مسلم ته خطاب	۸۶
رښتيا ويل	۷۰	ليک نښې	۸۸
دناپوهۍ رنځ	۷۳	لږ ويل ډېر کار کول	۹۱
مرسته	۷۴	د ژوند چاپېريال	۹۲
د علماوو فضيلت	۷۷	بشري حقونه	۹۳
نه بدلېدونکي نومونه	۷۸	مخدره توکي	۹۵

د نشه يي توکو پرضد مبارزې وزارت

مخدره توکي ستاسې کورنۍ او
ټولنې ته ضرر رسوي.

نشه تاسې د همزولو له سيالۍ څخه غورځوي او
کورنۍ مو له بد مرغۍ سره مخ کوي، ځان ترې وساتئ!

له نشو سره مرگونې ناروغۍ ملگرې دي لکه: ايډز،
زيرې او داسې نور.

د سولې ترانه

بیرغ د سولې مویه لاس کې د زړه سردی
 سوله غواړو جگړه دې ورکه شي جگړه کې ډېر خطر دی

مونږه د سولې پرېنښتې یو
 گران وطنه سپینې کوترې ښایستی یو
 گران وطنه جوړې د سرو گلودستی یو
 سوله غواړو دغه آواز موپورته کړی لراو بردی

هر څوک د سولې طرفدار دی
 جنګ دې نه وي سوله د سرو گلو گلزار دی
 جنګ دې نه وي جوړد بلبلو پرې چغاردی
 سوله غواړو د جنګ له لاسه ټول عالم زیروزبر دی

چې وړانوي ودان کورونه
 کور یې وړان شه چې بلوي د جنګ اورونه
 کور یې وړان شه چې راولي مونږ ته غمونه
 سوله کې امن په جگړه کې واره شردی
 سوله غواړو

حمد

په نامه دهغه خدای مې دابيان دی
 چې یو نوم یې په نومونو کې سبوحان دی
 هم بادشاه دی دجمله وو بادشاهانو
 هم دهریوه سلطان په سرسلطان دی
 په سجود یې ځمکې سر دی لگولی
 هم یې ځوړند په رکوع سره اسمان دی
 هره ونه په قیام ورته ولاړه
 هرگیا یې په تسبیح سره زبان دی
 همه واړه په تسبیح دده مشغول دي
 که ملک دی که پیری دی که انسان دی
 هر ماهي یې په دریاب کې حمد وایي
 هر مارغه یې په چمن کې ثناخوان دی
 منزله دی له جمله ووجهتونو
 او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی
 له زرگونو صفتونو راشه ګوره
 چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمن دی
 (عبدالرحمن بابا)

معنی:	لغت:
د خدای ﷻ صفت او ستاینه	حمد
پېژندنه	معرفت
څرګند ، جوت	نمایان
ښکاره	عیان
پاک	منزه

نعت

رب العالمين دې رحمةً للعالمين گڼي
نه لرې ثاني چې دې خاتم النبیین گڼي
ډېر خلک دې واپستل تیارونه د رڼا لورته
ستاس کي رڼا مسلمانان نور اليقين گڼي
ته په مومنانو مهربانه له هرچا نه وې
ځکه دې رؤف رحيم ارحم الراحمين گڼي
ستا خلق عظيم خو په قرآن کې خدای ستايلي دی
نور خلق لاخته چې مشرکان دې هم امين گڼي
ډېر دې له دوزخه گرځولي د جنت لورته
ښايي درسره چې دې شفيع المذنبين گڼي
تا مومن پر بعث بعد الموت باندې مومن کړلو
نه مري مومنان آب حیات د اسلام دين گڼي
غيب ته دې نظر متوجه د مومنانو کړ
ځکه حيواني نظر سطحي او ظاهر بين گڼي
دې دنيا نه ښه بله دنيا ځانته مومن لري
هله مومن هرڅه لري کله ځان مسکين گڼي
بارد دنيا هرڅومره که سپک وي څه پروا لري
تله دعمل يې که درنه وي ځان سنگين گڼي
ستامينه مې بس ده چې له ځان سره يې خدای ته وږم
ستا رضا "الفت" رضا د رب العالمين گڼي
(گل پاچا الفت)

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې پورتنۍ نعت د زده کوونکو له سويې سره سم معنا کړي.
- ښاغلی ښوونکی دې نعت گران لغتونه له معنی سره پر تخته وليکي او بيا دې پر زده کوونکو تکرار کړي
- زده کوونکي دې نعت هر بيت معنا او په شروليکي.

احمد شاه بابا

احمد شاه بابا په اصل سدوزی او دمحمد زمان خان زوی و، چې په "۱۱۳۵" هـ ق کال کې زېږېدلی و.

پلار یې دهرات مشر و، او پر پښتونوالي یې د خپل زوی پالنه وکړه اوننگیالی یې وروژه.

احمد شاه بابا د نادرافشار په عسکرو کې دپښتو یو توریالی مشر و. د نادرافشار ترمرگ وروسته په (۱۱۶۰) هـ ق کې دافغانستان مشران سره ټول شول او دی یې د "شیر سرخ بابا" په زیارت کې چې دوه میله د کندهار د ښار جنوبي خواته پروت دی، په پاچاهۍ وټاکه او صابر شاه مجذوب په هغه زیارت کې داحمد شاه بابا پر سر جوغه (د غنمو وږی) ورکښېښوده. احمد شاه بابا خورانېک خویه، مشفق اوننگیالی و. دخپل اولاد او دبل چا فرق یې نه کاوه. پر بې وزلو ډېر مهربان و.

احمد شاه بابا په افغانستان کې دافغانانو دسلطنت مؤسس و چې په لږو کلونو کې یې دافغانستان ټول حدود په سیاسي نقشه کې

داخل کرل، ننگیالي احمد شاه بابا دخپلې خاورې دپراخوالي لپاره هندوستان، خراسان او ځینې نورې سیمې په خپله واکمنۍ کې شاملې کړې او په دې برخه کې یې زیات بریالیتوبونه ترلاسه کړل. دحضرت محمد ﷺ خرقه مبارکه هم احمد شاه بابا له بخارا څخه کندهار ته راوړې ده. په ایران کې یې د نادرافشار اولاد پر پاچاهۍ پرېښود. احمد شاه بابا دټول ملت دپلار پر ځای گڼل کېده. او د افغانستان یو داسې پاچا و چې دافغانانو همت یې ټولې نړۍ ته څرگند کړ. احمد شاه بابا له شپږویشتنو کالو پاچاهۍ وروسته په (۱۱۸۶ هـ ق) کال وفات شو او خپل نوم یې دافغانستان په تاریخ کې په زرین خط پرېښود.

سپارښتنه:

- بنوونکي دې له خوزده کوونکو څخه وغواړي چې د احمد شاه بابا په اړه خپل معلومات نورو ته وړاندې کړي.
- زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د احمد شاه بابا په اړه څو کرښې مقاله وليکي.

❖ کله چې احمد شاه بابا دمشهد ښار له شاه رخ میرزا څخه ونيود خپلې مېړانې له مخې یې په هغه احسان وکړ او د پاچهۍ تاج او تخت یې بیرته شاه رخ میرزا ته وسپاره.

تل دې اوسي	سوله د لمر غوندې توده ده
تل دې اوسي	سوله د شاتو نه خوږه ده
تل دې اوسي	سوله د ژوند د ساز نغمه ده
سوله غواړو	سوله زموږ د نوي ژوند د شپې سحر دی

(نصرالله حافظ)

❖ ښوونکی دې د سولې د گټې او ارزښت په اړه خبرې وکړي.

معنی:	لغت:
امنیت او آرامي	امن
همېشه	تل
آباد	ودان
جنگ	جگړه
مخلوق	عالم

• ښاغلی ښوونکی دې د پورته ترانې د بیتونو خپې زده کوونکو ته وشمېري.

❖ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د سولې د ارزښت په اړه خو کړنې وليکي.

املايي لارښوونې

املا په لغت کې مهلت ورکولو او ډکولو ته وايي او په ادبي اصطلاح خپلې خبرې يادېدل چا خبرې په صحيح ډول ليکلو ته املا وايي. دليکلو په وخت کې بايد لاندې ټکي په پام کې ونيول شي.

۱. څه چې ليکي بايد دصحيح ويلو له مخې يې وليکي او په غلطو ويلو پسې ولاړنه شي، په هره ژبه کې دعوامي او ادبي ژبو ترمنځ يو څه توپير شته.

لکه په پښتو ژبه کې (څپکي) وايي او (څه يې کوي) ليکي.

۲. دوي بېلې کلمې بايد په ليکلو کې يوه له بلې سره ونه نښلوي لکه ټول سړي چې دا بايد په دې ډول ونه ليکو (ټولسړي).

۳. که له دوو کلمو څخه يوه کلمه جوړه شوې وي لکه (ټوليمشر) نو په ليک کې يې بيلول ښه نه دي همدغه شان (خپلواک) ديوي کلمې غوندې ليکو او (واک) (له) (خپل) څخه نه بېلوي.

د دغه اساس له مخې د(بيلتانه) کلمه دجدايي په معنا بايد داسې ونه ليکو، لکه: بېل تانه.

۴. د املاء په لیکلو کې دامراعات هم ضروري دی چې یوه کلمه د بلې په شان ونه لیکو مثلاً (پوښتنه) د تپوس په معنا او (پښتنه) د پښتون ښځینه کلمه چې باید په لیکلو کې یوه له بلې سره فرق ولري. همدارنگه (گوډ) او (گل) یوشان ونه لیکو (نوي) د جدید په معنا، (نه وي) د (نباشد) په معنا هم باید فرق ولري.

۵- په فارسي، عربي او پښتو لیک کې داسې کلمې شته چې له ځینو نورو کلمو سره یې توپیر نه کېږي لکه (شېر، شیر) چې یوه کلمه د شیدو او بله یې د زمري په معنا ده چې د جملې له مخې یې معنا معلومېږي مگر په پښتو لیک کې د د غسې کلمو توپیر په آسانۍ کېږي ځکه په پښتو کې دا "ې" له دې "ي" سره توپیر لري لکه "تېر" او "تیر" ولې بیا هم په پښتو کې داسې کلمې شته چې د جملې له مخې یې معنا څرگندېږي لکه "خوله، خوله، په دې لاندې جملو کې:

خوله یې په سر وه، په خوله کې یې خبره نه درېږي، خوله یې وکړه.

۶- په پښتو کې د کولو او نه کولو "نه"مه" توري له افعالو څخه بېل لیکل کېږي لکه "نه ځي"، "نه کوي"، "نه ويني"، "مه وايه"، "مه کوه"، "مه ځه"، "مه غواړه".

۷- پښتو توري: په پښتو کې ځينې توري شته چې په فارسي او عربي کې نشته ددغو تورو ځای پېژندل په پښتو املا کې ډېر ارزښت لري چې هغه دادي:

ښ: - داتوری ځينې پښتانه "خ" ته نږدې اداکوي او ځينې يې داسې وايي چې آواز يې د "ش" غوندې وي او په داسې لغاتو کې لیکل کېږي لکه: "ښه، لوبښی، اوښ" چې څوک يې يو ډول او څوک يې بل ډول تلفظ کوي.

کومه کلمه چې يوازې "خ" يا يوازې "ش" اداکېږي هلته دغه توري نه لیکل کېږي لکه "خته، خاوره، شگه، شفتالو" په دغه اساس بايد "خندل" په "خ" "شندل" په "ش" او "ښندل" په "ښ" وليکل شي چې د درې واړو کلمو معنا گانې وساتل شي.

ډ: - داتوری ځينې پښتانه لکه "ژ" او ځينې يې لکه "گ" اداکوي. نوکومې کلمې چې يوازې د "گ" يا "ژ" غوندې لیکل کېږي هلته بيا دا توری نه راځي. لکه (مالگه، گوره، ژبه، ژرنده)

او يا په هغو کلمو کې ليکل کېږي چې د لهجو د اختلاف په وجه دغه دوه آوازونه ولري چې هم "ژ" تلفظ شي او هم "ږ" لکه "ږلی، لږ، کوږ".

ح:- ددې توري آواز د "ز" څخه لږ څه دروند دی چې په ځينو پښتو کلمو کې يې ليکل ضروري دي. لکه "خان، ځنډ، ځيرک" او نور... په پښتو کې ځينې کلمې شته لکه "څه" چې د تللو امر دی، که دا کلمه په "ز" وليکل شي نو "زه" د متکلم ضمير ترې جوړېږي. همدغه شان د "ځوړ" کلمه که په "ز" وليکل شي نو د "زوړ" سره يې توپير نه کېږي، کومې کلمې چې په فارسي کې په "ج" ويل کېږي او په پښتو کې په "ح" نو هلته دې همدغه پښتو "ح" وليکل شي لکه "ځوان، ځنگل، ځان". سر بېره پردې په هغو کلمو کې يې ليکل هم ضروري دي چې که په "ز" وليکل شي نو د پښتو يو بل لغت سره اړېکې پيدا کوي لکه: څړېدل، زړېدل.

ح:- دا هم د پښتو توری دی چې فارسي او عربي کې نشته او تلفظ يې "س" ته نږدې دی او ځينې کسان يې د "س" پرځای استعمالوي. که د دغه توري پرځای "س" وليکل شي نو د ځينو کلمو معنا بدلېږي. لکه "څټ، څوک" چې "ست" او "سوک" ترې جوړېږي.

ډ، ټ، ږ، دا توري هم په پښتو املا کې ډېره زياته برخه لري چې ځای پېژندل يې ډېر ضروري دي او صحيح تلفظ يې پکار دی. که يو ليکوال په ليکلو کې د "ټ" پرځای "ت" د "ډ" پرځای "د" او د "ږ" پرځای "ر" وليکي نو د ځينو کلمو معنا بدلېږي.

لکه د (وړ، ټول، ډار، څخه "ور، تول، دار" جوړېږي.

ن:- داتوری له (ن) څخه دروند ادا کېږي لکه (منه، بن، تهی).
 پخوانیو لیکوالو او اوس هم ځینې لیکوال دا توری (ن) لیکي چې
 دوه توري (ن) او (ې) یې سره یو ځای کړي او د یو توري نوم یې
 ورباندې ایښی دی.

دا توری باید په ساده ډول (ن) ولیکو ځکه چې په مرکب ډول یې
 لیکل په ځینو کلمو کې ستونزې پېښوي لکه (نړی، خونړی، کونړ،
 نړول) او داسې نور...

پوښتنې:

۱. املا په لغت کې څه ته وايي؟
۲. ولې په لیکلو کې د املا مراعات ضروري دی؟ په څو کرښو کې یې ځواب ولیکئ.
۳. لاندې تورو ته مناسبې کلمې جوړې او بیا یې په جملو کې وکاروئ!
 (څ، ځ، ډ، ږ، ټ، ټ، ښ)

سپارښتنه:

- گرانو زده کوونکو! تاسې باید په خپلو لیکنو کې د پورتنیو املايي قوانینو او
 لارښوونو مراعات وکړئ.

ترانه

د جهل دوره تېره شوه دا عصر د عرفان دی بې علمه ژوندون گران دی
 په حق پسې روان یو
 د علم پتنگان یو
 د جهل د بنمنان یو
 لښکر د معارف یو، لوړ زمونږ نام وښان دی بې علمه ژوندون گران دی
 روان مخ په رڼا یو
 ښاغلي د دنیا یو
 د هر مرض دوا یو
 شپه تېره شوه د جهل، لمرختلی د عرفان دی بې علمه ژوندون گران دی
 په زده کړه او ښوونه
 د حق کوو پالنه
 د خپل وطن روزنه
 زمونږ گرانه وطنه دا مو عهدا مو پیمان دی بې علمه ژوندون گران دی
 د علم په زانگو کې
 د عقل په کوڅو کې
 په غېږه د پښتو کې
 لوی شوي یو مونږ واړه خپل وطن راباندې گران دی بې علمه ژوندون گران دی

(گل پاچا الفت)

معنی:

ناپوهي، ناداني
 پوهه او پېژندنه
 اوچت
 پوهنه

لغت:

جهل
 عرفان
 لوړ
 معارف

تمرین:

- په لوستل شوې ترانې کې هموزنه کلمې پیدا او بیا یې په جملو کې وکاروئ.
- د معارف په هکله یو لنډ مضمون په څو کرښو کې ولیکئ.
- ښوونکي دې د ترانې په اصلي مفهوم رڼا واچوي.

قوي او ضعيف

د دنيا دود او دستور خو دا دی چې زور ور به کمزوری وهي او ضعيف به د قوي له لاسه په عذاب وي، مگر په کورونو کې د مينې او محبت تقاضا بل ډول ده.

هله که يو کوچنی ماشوم خپل مشر ورور په خپره وهي خو هغه ورته خاندی، يعنې له ټولونه کمزوری په ټولو زور ور دی. ما ته د دغې کورنۍ دود او دستور ډېر ښه ښکاري او له خدای ﷻ څخه غواړم چې دا رواج عام شي.

په دې پوهېږم چې په هر کاله کې همدغه حال دی او په هره کورنۍ کې کوچنيان په لويانو زورور او زړور دي.

د گبر او ترسا په کاله کې هم د کوچنيانو زور چلېږي او جوړ د ناجوړه په مخکې منډې وهي. مگر چې له کورونونه دباندې وگورو، نو بيا قوي په ضعيف مسلط دی.

د دنيا طبيعي قانون همدغه دی، چې غټان او لويان به په وړو او بې وزلو سوک او خپره پورته کوي او د قوت خاوند به هېڅ تحمل او حوصله نلري. د دغه ظالمانه قانون د ماتولو لپاره چې خدای پاک څه شی پيدا کړ هغه مينه او عاطفه ده. د مينې او محبت په نړۍ کې ضعيف او کوچنی د لوی او قوي تر خپرو لاندې نه دي، بلکې کوچنيان په لويانو حکومت کوي او د وړو پادشاهي ده، موږ ښځې

عاجزې بولو، مگر مينې او محبت ډېر زور وړ او پياوړي ددوی د خوښۍ او رضا تابع گرځولي دي.

څنگه چې په زړه زمانه کې دېوان د بناپېريو تابع وو، اوس هم د قوت او قدرت خاوندان د دغه ضعیف او لطیف جنس په مقابل کې ډېر ضعیف معلومېږي. که عشق او مینه په مخکې نه وي، نو د دېو او بناپېري زور هېڅکله برابر نه دی. او یو ماشوم هېڅ وخت د سپین ږيرو په ډېره لوبې نشي کولی اونه د مشرانو په اوږو سپر بدلی شي.

یوه ورځ یوه ماشوم یو غټ سړی له لمنې تینګ نیولی و او کاله ته یې په زوره بیوه، هغه خپله لمن دده له لاسه خلاصه نکړای شوه که څه هم دده زور او دهغه زور برابر نه و خو د ماشوم مينې او محبت د ماشوم په پنځو کې دغه قوت او قدرت هماغه د پخوا زمانې دېو دی او مینه هماغه بناپېری ده، چې دېوان یې تر فرمان لاندې وو.

که د مينې او عاطفې ماشوم هر څنگه د لوی سړي گرېوان ته لاس واچوي یا یې لمن تینګه ونیسي څوک ورڅخه ځان نه شي خلاصولی. ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زور وړ دی. زه مینه او عاطفه د زور او قوت په مقابل کې ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیدا شوی دی او انساني عاطفه، انساني رحم او شفقت وروسته پیدا شول یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی 'ع' نه دمخه دنیا ته راغلی دی. حیواني غرایز هم له انساني

عواطفو نه ډېر پخواني دي او د عمر په لحاظ عواطفو ته کوچنيان ويلی شو.

مگر کوچنيانو ته پاك خداى ﷻ هغه قوت ورکړى دى چې فرعون ترېنه په خوب کې هم وېرېږي او بدېد خوږونه ويني. که څوک په دنيا کې د سولې غوښتونکى وي او غواړي چې دناروا، او ظلم مخه ونيسي نو يوه داسې اختراع پکار ده چې د عشق او مينې له عنصر نه پکې کار واخيستل شي.

دا اختراع د دماغ کار نه دى، د زړه کار دى او د زړه پاملرنې ته ضرورت لري. په دې باب ساينس او تخنيک ته رجوع نه ده پکار دا افتخار که هر وخت دنيا ته حاصلېږي، نو د شعر او ادب په لمنې کې به وي او د زړونو په مملکت کې به پيدا شي.

(له غوره نثرونو څخه)

سپارښتنه:

- ښوونکى دې متن ولولي او په مفهوم دې خبرې وکړي.
- ښوونکى دې د متن له مخې پر زده کوونکو باندې د املا کار وکړي.

معنى	لغت
کمزورى	ضعيف
صبر او حوصله	تحمل
شفقت او مهرباني	عاطفه
قوي او غښتلي	پياوړي
نرم	لطيف
وياړنه	افتخار

❖ زده کوونکي دې د پورتنی متن لنډ مطلب په څو کرښو کې وليکي.

❖ ماشومان ولې پر مشرانو زور ور دي؟

د اوبنکو ارزاني

که غله او خوراكي شيان گران شي نو د فصل په راوتو سره پوره کپړي. که کالي او لباس قيمته شي څه نا څه گوزاره کپړي. خلک وايي: "برېنده له لارې اوږي، وږی نه اوږي" که فېشنې شيان قيمته شي نو قيمته دې شي. کنه. "تجمل بېل شی دی او زنده گي بېل شی" که اسعار قيمته شي نو د دولت په تصميم يې علاج ممکن دی، غير ضروري لومړی، دويمه او درېيمه درجه شيان له استعماله وغورځوی.

که داټول شيان په يوه سويه ارزانه شي نو د يوه مملکت لپاره، د هوساينې او آسايش وسايل لاس ته راځي، خو د ټولنې سعادت او خوشبختي دغه وخت هم نه حاصلېږي، د ژوند سعادت او خوښي دمادياتوپه زياتوالي او ډېروالي دومره اړه نه لري لکه د ضمير په آزادۍ او د روح په خوشحالي پورې.

په ژوند کې خطرناک او مدهش حال دادی چې اوبنکې ارزانه شي، وېره، دهشت او درد موجود وي او دوانه وي، په طب کې دهر درد خوږ، پرهار او ټپ علاج شته، مگر نه د زړه د درد او زخم. د زړه د درد علاج په خپله د زړه درد دی او بس. داو بنکو دارزانی علاج

د پیسو دارزانی غوندې نه دی چې د اقتصاد کوم ماهر یې علاج وکولی شي او نه د زراعت پوهان په دې کار پوهېږي. بې دردي په یو قوم او ټولنه کې داسې یو مرض دی چې په علاج یې پیغمبران پوه شوي دي.

ای خدایه! له موږ څخه هغه زړونه واخله چې د مظلوم او بېوزلي له سترگو څخه د اوښکو په توپړو نه خوږېږي او هغه لاس، پښې او ژبه مه راکوه چې بې لاسو او بې پښو خلکو ته صدمه رسوي او خلك ژړوي.

(له خیالي دنیا څخه)

سپارښتنه:

- بنوونکي دې د پورتنی متن پر مطلب باندې خبرې وکړي.
- بنوونکي دې د متن له مخې په زده کوونکو باندې د املا کار ترسره کړي.
- زده کوونکي دې په لاندې کلمو کې د جمع کلمې په نښه او بیا دې په جملو کې وکاروي.

(شیان، موسم، خوشحالی، پوهان، زړونه، قوم، پښې)

❖ زده کوونکي دې د پورتنی متن مطلب په څو کرښو کې ولیکي.

رحمن بابا

عبدالرحمان بابا په يوه غريبه کورنۍ کې پيداشوی دی. ددې نامتو شاعر د ژوند په اړه بشپړ معلومات تراوسه نه دی پيدا شوی. د ده له ځينو اشعارو او د يوشمېر پوهانو له معلوماتو څخه يوازې دومره څرگندېږي چې نوموړی په قوم مومند او د پيښور په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. عبدالرحمن بابا په خپله زمانه کې يو صوفي او په حقيقي عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقير مزاجۍ او حقيقي عشق په وجهه يې په ټولو پښتنو کې د بابا لقب گټلی دی.

د پټې خزانې د روايت له مخې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق کال زېږېدلی او تر ۱۱۲۸ هـ. ق کال پورې ژوندی و. دده له اشعارو سره خلک دومره مينه لري چې په خپلو خبرو کې يې د متلونو په توگه کاروي او د ده په ديوان کې فالونه هم گوري. د اشعارو ديوان يې د څلورو زرو په شا وخوا کې بيتونه لري او ډېر ځله چاپ شوی دی. د رحمان بابا اشعار ډېر ساده، سليس او روان دي. داشعارو مضامين يې اخلاقي، ديني، او اجتماعي دي او د تصوف لويه برخه لري.

د پښتو ژبې په کتابونو کې دا دېوان دومره شهرت لري چې د بل شاعر دېوان داسې شهرت نه دی موندلی. رحمان بابا د پيښور د هزارخاني په هديره کې ښخ شوی دی.

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې په خپله خوښه د رحمان بابا يو بل تربیوي شعر زده کوونکو ته ووايي.

پوښتنې:

- ۱- رحمان بابا څنگه شاعرو؟
- ۲- که د رحمان بابا په شان نور شاعران پېژنئ نومونه یې واخلي!
- ۳- زده کوونکي دې په متن کې راغلي ادوات (وييکي) پیدا کړي لکه: په، له، او داسې نور...
- ۴- زده کوونکي دې د رحمان بابا په اړه څو کرښې مقاله په خپلو کتابچو کې وليکي.

د رحمان بابا د کلام نمونه

چې مدام د بل و عیب و ته نظر کړې

خدای له خپله عیبه ولي بې خبر کړې

که یوه جودانه عیب وینې په بل کې

هغه یو جودانه عیب به یې لوی ګرکړې

که دې خپله ګناه لویه لکه غروي

په حيله حيله به غرد مچ وزر کړې

که څوک تله د انصاف په لاس کې درکړي

خپل ټټواو د بل آس به برابر کړې

تو لعنت دې په داهسې منصفۍ شه

چې له حقه و باطل و ته ګذر کړې

تاته رب د ملایکو مقام درکړ

ته دا خپل صورت په خپله ګاو و خر کړې

که دې یو وېښته د ځان د پاسه کوږ شي

ځان هغه ساعت له خدایه "ج" مرور کړې

د ځوانۍ عمر دې تېر کړ په غفلت کې

په پیری کې به څه زېرمه د محشر کړې

په پیری کې دخوانۍ چارې نه ښايي

ته په ورځ د عاشورې به څه اخترکړې

لکه بېخ دزړي ونې چينجی وڅوري

په داتېر عمر به څه ښاخ اوثمرکړې

دغه باغ به دې خلاص نشي له خزانه

که چاپېر ورځنې سد د سکندرکړې

وبد خواه وته هېڅوک نصيحت نه کـا

"رحمان" ستا په غم شريك دی که باورکړې

(رحمان بابا)

سپارښتنه:

- ښوونکی دې د پورتنی شعر هر بیت معنا کړي او په مفهوم دې رڼا واچوي.
 - ښوونکی دې دوه دوه زده کوونکي په وار د ټولگي مخې ته راوغواړي
- يو زده کوونکی دې د شعر يو بیت په لوړ آواز ولولي او بل زده کوونکی دې هغه پر تخته وليکي او معنا دې کړي.

معنی:

انصاف کول

لوړه درجه

د قیامت ورځ

زېښت

حاصل، مېوه

لغت:

منصفی

مقام

محشر

پیری

ثمر

❖ زده کوونکي دې د لوستل شوي شعر مطلب او مفهوم په څو کرښو کې وليکي.

حکایت

وايي چې د روم د ملڪ يو پاچا و، نوشيروان پاچا ته يې يو قاصد ولېږه. كله چې قاصد دربار ته ورسېد گوري چې يوه لويه ماني ده او پاچا پكې پرتخت باندې ناست دى. قاصد چې تماشه وكړه په هغه ماني كې يو ځاى ورته كور بڼكاره شو نو يې له يوه پوه سړي څخه پوښتنه وكړه چې په دې گلالۍ ماني كې داځاى ولې كور دى!

هغه ورته وويل: چې داڅو ديوې بوډۍ كور و، په هغه وخت كې چې بادشاه دامانۍ جوړوله نو هغې بوډۍ ته يې وويل چې: داكور په ماخرڅ كړه مگر دهغې رضانه وه او په زورسره خو پاچا د اكارنه كاوه نوپه دغه سبب داځاى په دې ماني كې كور پاتې شوى دى.

قاصد وويل: رښتيا خبره داده چې داكور والى ترهغه سموالي ډېر ښه دى چې په ظلم سره شوى وي او داسې انصاف نه په رومبڼۍ زمانه كې چا كړى دى او نه مې گومان كېږي چې وروسته به يې پاچاهان وكړي.

پاچا چې دا خبرې د قاصد له خولې څخه واورېدلې، ډېر خوشحاله شو. انعام يې وركړ، په ډېر عزت يې رخصت كړ.

سپارښتنه:

- ښوونكى دې د پورتني حكایت په اصلي مطلب باندې خبرې وكړي.
- له خوزده كوونكو څخه دې وغواړي چې د متن پر اصلي مطلب باندې خبرې وكړي.

لغت: معنی:

قاصد استازی، خبر رسوونكى

ماني كور، د بادشاه قصر

بوډۍ زړه ښځه

❖ زده كوونكي دې د لوستل شوي حكایت مطلب وليكي او حكایت دې له ياده زده كړي.

پښتو متلونه

د متلونو تعريف او مثالونه:

متلونه هغه پراخې مفهوم لرونکې، په وزن برابرې او لنډې ويناوې دي چې داستدل د تاييد لپاره دخبرو اترو په ترڅ کې ويل کېږي. متلونه د ولسي ادب يوه په زړه پورې برخه تشکيلوي چې د هغو په وسيله د يوې ټولنې افکار، کلتور او دودونه له يوه نسل څخه بل نسل ته او له يوه ولس څخه بل ولس ته د هغه ولس د عامه ذهنيت په منل شوي چوکاټ کې لېږدول کېږي.

متلونه د فولکلور يوه غوره برخه تشکيلوي. د استدلال له تاييد نه پرته د خبرو د ښکلا لپاره هم استعمالېږي او اغېزه يې په مقابل لوري دومره زياته وي چې په ځينو مواردو کې د مطلب د ثبوت لپاره يوازې د يوه يا څو متلونو ويل کفايت کوي. په شفاهي ادب کې پښتو ژبه د متلونو له درکه يوه شتمنه ژبه ده چې شمېر يې زرگونو ته رسېږي.

پښتانه د متلونو له استعمال سره ډېره مينه لري او زياتره وخت يې د اخلاقي نصيحتونو او ټولنيزو لارښوونو لپاره استعمالوي. د استعمال نمونې يې په دې ډول دي:

۱- کوډ بار تر منزله نه رسېږي.

دا متل پښتانه په هغه ځای کې وايي چې که څوک وغواړي په ټگۍ، برگۍ او دروغو سره ځان يوې رتبې او ځای ته ورسوي. د دنيا پېښو او تجربو دا ښودلې ده چې که د يوه ديوال بنسټ سم او پوخ وي نو دلويډو خطر يې کم وي او که نه په لږ وخت کې به ولوېږي.

دا متل په هغه ځای کې هم ویل کېږي چې د یوه کار اساس په دروغو بناوي او هغه کار د کېدو وړ نه وي. لکه چې یو شاعر هم ویلي دي:

و منزل ته نه رسېږي که پوهېږي

هغه خلك چې ترلی یې وي بارکوړ

۲- څه چې کړې هغه به رېښې:

دنیا د پټې مثال لري او د انسان ټول اعمال او کارونه د تخم په څیر دي. انسان چې په دنیا کې هر څه کوي او هر عمل سرته رسوي اړومرو به د خپل عمل مېوه او حاصل لاس ته راوړي. که یې ښه کړي وي حاصل به یې ښه وي او که یې بد کړي وي نو حاصل به یې بد وي.

۳- مېړونه مري او نومونه یې پاتې کېږي:

دا متل په هغه ځای کې ویل کېږي چې یو سړی بل څوک سمې لارې ته هڅوي او لارښوونه ورته کوي، همدارنگه د نومیالیو په ستاینه او د هغوی د یادونې په کیسو کې ویل کېږي.

۴- چې غور ځي هغه پرځي.

دا متل سړي ته وربښي چې انسان باید په هر کار کې اعتدال وساتي او په کارونو کې له خپل حد او اندازې نه تیری ونه کړي که نه نو داسې تاوانونه به ورپېښ شي چې بیا به یې چاره نشي کولی.

۵- چې مړ شي هغه پر شي.

په دې متل کې له بې وفا دوستانو او یارانو څخه گېله کول دي. ځکه بې انصافه او حق نه پېژندونکي وگړي تر څو چې یو سړی ژوندی وي په ښو سره یې ستایي. خو کله چې مړ شي نو بیا یې په بدو یادوي او یا یې هېر کړي.

۶- خپله ژبه هم کلا ده هم بلا ده:

خرنگه چې ژبه په ټولنیز ژوند کې زیات تاثیر لري نو که ژبه په ښه توګه استعمال شي د ویونکي د ښه شهرت، ښک نامی او بریالیتوب سبب ګرځي او که په بدو وکاروله شي نو د ویونکي د بد نامی، خواشینۍ او ناکامۍ سبب کېږي. خوشحال خان بابا دې مطلب ته داسې اشاره کوي:-

په واک چې نه لري په کام کې ژبه

چې ګونګ شي ښه دی په لویه تبه

په بده "ژبه" ځان ځي، جهان ځي

ایمان لاهم ځي واوره طالبه

۷- مېړه مړکړه. مېړانه یې مه ورکوه.

خرنگه چې افغانان مېړني، بشر دوست، ننګیالي، حق غوښتونکي او حق پالونکي دي نو ترڅه خبره دوی ته هغه ده چې څوک یې له پورتنیو صفاتو څخه منکر شي.

۸- خپل عمل د لارې مل.

دا متل په داسې ځای کې ویل کېږي چې ویونکي ته مطلب نصیحت کول وي یعنې بل سړی ښه کولو ته رابولي. کله چې انسان له دې نړۍ څخه ځي او د بلې دنیا لار نیسي نو په دغه وخت کې له هغه پوښتنه کېږي. د دغې پوښتنې غوره ځواب او ښه وسیله سپېڅلی عمل دی که ښه یې کړي وي خلاصی به مومي، او که بد یې کړي وي نو سزا به وويني. همدارنګه په دنیا کې هم سړي ته د خپل عمل بدله رسېږي.

په پښتو ژبه کې متلونه خورا ډېر اهمیت لري، هر یو په خپل ځای کې استعمالېږي او له هر متل څخه جلا جلا مطلب اخیستل

کېږي. څرنگه چې د پښتو ژبې د ټولو متلونو تشرېح کول دلته امکان نه لري نو یو شمېر یې په لاندې ډول وړاندې کېږي:

— د گور شپه نه په کور کېږي.

— مار خوړلی له پري هم بېرېږي.

— چې په تمه د سپروشي. هغه پاتې په مېرو شي.

— بنده تر خپل وس پر دی.

— اوبه په ډانگ نه بېلېږي.

— اوبو اخیستی ځگ ته هم لاس اچوي.

— چې اوسې په خوی به د هغو سې.

— د کبر کاسه نسکوره ده.

— مه کوه پر چا چې وبه شي پر تا.

— خپل عیب ډولو منځ او د بل عیب د کلو منځ.

— له یوه لاسه ټک نه خېږي.

— په یوه خپېره سل مخه خوږېږي.

تمرین:

- بنوونکی دې د پورته متلونو د استعمال ځایونه زده کوونکو ته توضیح کړي.
- زده کوونکي دې پورتنی متلونه په یادو زده کړي.
- زده کوونکي دې پورته متلونه په کتابچو کې ولیکي او په خپله خوښه دې د یو یو متل معنا او مفهوم هم ولیکي.

اخلاص

گوره څه بلند مقام دی د اخلاص
چې جهان واره غلام دی د اخلاص
که له ځمکې و آسمان ته خاته گران دي
دا سفر په يوه گام دی د اخلاص
چې خبرکا مخلصان له علم غيبه
دا همه واره الهام دی د اخلاص
د رواج او رسم عمر مدام نه وي
لکه عمر چې مدام دی د اخلاص
بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته
که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص
څه عجب دی که مستان وي ترې چاپيره
هر ساقی څخه چې جام دی د اخلاص
څه عجب دی که هما يې په دام نښلي
هر صياد څخه چې دام دی د اخلاص
پس له مرگه به دا مهر و اخلاص نه وي
که اخلاص کړې نن هنگام دی د اخلاص
د رحمان کلام په داسبب شیرین دی
چې يې هر کلام، کلام دی د اخلاص
(رحمان بابا)

تمرین:

○ هر زده کوونکی دې له پورتني شعرڅخه یو یو بیت په نشر وړوي او په

خپلو کتابچو کې دې وليکي.

○ زده کوونکي دې د اخلاص په اړه یوه مقاله وليکي.

○ زده کوونکي دې لاندې لغتونه په مناسبو جملو کې استعمال کړي:

- اخلاص - ګام - علم - صیاد - حلاوت - هڼګام.

لغت:

معنی:

الهام

د الله ﷻ له لوري د مؤمن په زړه کې د نیکۍ خبرې غورځول دي.

حلاوت

خوږوالی

صیاد

ښکاري

حضرت سعد بن ابی وقاص

حضرت سعد ؓ د ستر پیغمبر محمد ؐ د لومړنیو او لوړ رتبه اصحابو له جملې څخه دی. کله چې د حضرت سعد ؓ مور (حمنه) د هغه له مسلمانېدو څخه خبره شوه. دومره غمجنه شوه چې خوراک، خنښاک او خبرې یې بندې کړې او ویې ویل "تر څو چې سعد له اسلام څخه لاس وانخلي نو زه به همداسې یم تر هغې چې مړه شم". هغه تر درې ورځو پورې په کور کې پرته وه او همدا یوه خبره یې کوله. مگر حضرت سعد ؓ له مور سره د زیاتې مینې سره سره په خپلې اسلامي عقیدې تېنګ ولاړ و، او خپلې مورته یې داسې ویل: مورې! ته پرما ډېره گرانه یې خو په خدای ؐ سوگند او لوړه کوم چې که ستا زر ساګانې وي او هره شېبه دې یوه یوه سا وځي نو بیا به هم زه اسلام پرې نه ږدم.

یوه ورځ حضرت سعد ؓ له مکې نه بهرله خپلو څو تنو ملګرو سره په یوه پټ ځای کې لمونځ کاوه، ناڅاپه هلته یو څو تنه مشرکین را پیدا شول، لومړی یې ورته سپکې سپورې خبرې وکړې او بیا یې پرې حمله وکړه په دغه وخت کې چې د حضرت سعد ؓ د ځوانۍ پسرلی و سخته غوسه ورغله، یوې خواته د اوښ د پښې هډوکۍ پروت و هغه یې را اوچت کړ او پر مشرکانو یې حمله وکړه د جګړې په ترڅ کې یې د یوه مشرک سر مات کړ او وینې یې پرې وبهولې. وروسته بیا هغه نور ترې وتښتېدل. علامه ابن اثیر (ح) وايي چې حضرت سعد ؓ لومړنی مسلمان دی چې له حق نه د دفاع په لاره کې یې د یوه مشرک وینه وبهوله، تر هجرت د مخه یې درې کاله د

رسول الله ﷺ په ملګرتيا د مکې د مشرکینو په اقتصادي او اجتماعي بندیز کې بې ساري کړاوونه وګالل.

حضرت سعد ؓ د بدر، أحد، احزاب، خیبر، حنین، د مکې د فتحې او تبوک په غزاګانو کې له حضرت پیغمبر ﷺ سره د ملګرتيا ویاړ لاس ته راوړی و. د أحد په جګړه کې د حضرت سعد ؓ ورور عتبه د مشرکینو په کتار کې ولاړ و او د جګړې په ترڅ کې د عتبه د ډبرې په ګوزار سره د رسول الله ﷺ مبارک غاښ شهید شو.

حضرت سعد ؓ چې له دې پېښې نه خبر شو نو ټول عمر به یې ویل: (په خدای ﷻ سوګند چې زه له عتبه نه پرته د هیچا وینې ته دومره تېری شوی نه یم.)

حضرت سعد ؓ د ابو بکر ؓ د خلافت او همدارنګه د حضرت عمر ؓ او حضرت عثمان ؓ د خلافت په دورو کې مهمې دندې اجرا کړې دي. بالاخره په کال ۵۵ هـ کې د (۸۲) کالو په عمر وفات او د مدینې منورې په جنة البقیع هدیره کې خاوروته وسپارل شو.

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

معنی:	لغت:
بې اندازې، له حد څخه زیات	بې کچه
رېږي	رېي
مشکلات	ستونزې

❖ ښوونکی دې د لوستل شوي متن پر مطلب نورې څرګندونې هم وکړي.

❖ زده کوونکي دې د متن په مطلب خبرې وکړي.

همدردي

ژاري په غمونو کې خواخوږي له هر چا سره
سل پتنگان سوخي د يوې شمعي ژړا سره
ډك زړگي له اوبنكو گرځي ورېځې په آسمان کې بيا
خه ژړا ملگرې ده د ژوند يوې برېښنا سره
ټول باغ ژړېدلی ځكه اوبنكي دي د گل په منځ
ډېر لكه لاله داغلي زړونه شته صحرا سره
نه ښايي انسان ته چې د بل په غم غمجن نه شي
لويه بدبختي ده كه څوك نه ژاري له چا سره
داسې بېغمي دې خداى * په هېڅ كور کې پيدا نه كړي
يو كور كې چې وير وي او بل خاندې له ليا سره
(اروا ښاد گل پاچا الفت)

سپارښتنه:

- ښوونكى دې شعر معنا كړي.
 - زده كوونكي دې په پورته شعر کې همقافيه كلمې پيدا كړي.
- لغت: معنی:
همدردي	خواخوږي
وير	غم او خپگان
- زده كوونكي دې د پورتنې شعر مطلب په څو كړښو کې په تشر وليكي.

مذکر او مؤنث

ټول نومونه په پښتو کې د جنسیت له مخې په دوه ډوله دي.
نرینه او ښځینه.

دغه دواړه ډوله ځینې ښې لري چې په لاندې ډول ښودل کېږي:

۱. د نرینه نوم ښې: کوم نومونه او صفتونه چې په پای کې یې دغه وروسته علامې راشي مذكر (نرینه) نوم گڼل کېږي.

الف: - نرمه (ی) لکه: لرگی، منگی، سړی، وږی، تږی....

ب: - خرگند واو، لکه: تالو، چاکو، بانو....

ج: - کوچنی (ه) لکه: تره، وراره، زړه، نیکه....

د: - نرم واو لکه: پلو، لو، کنډو....

هغه ټول نومونه چې په پای کې یې اصلي توري راغلي وي او سماعي مؤنث نه وي مذكر گڼل کېږي. لکه مېز، لاس، اور، غل، مل....

یادونه: هغه ساکنه (ی) چې د مخه یې ساکن "و" او یا الف وي د اصلي توري حکم لري لکه: زوی، سوی، لوی، ځای، چای....

۲- د مؤنث ښې: هغه نوم چې په پای کې یې یوه له دغو وروستنیو ښو څخه راغلي وي مؤنث (ښځینه) نوم گڼل کېږي.

۱- خرگنده (ه) لکه: اسپه، لښته، پنه، توره....

۲- زورکی واله (ی) لکه خولی، ډوډی، خپلی، څوکی....

۳- (الف) لکه ژړا، خدا، نڅا، ملا، شا، ښوروا....

۴- اوږد (و)، لکه: ښارو، زانگو، لامبو....

۵- خرگنده (ی) لکه: بیاتي، دوستي او ښادي، مگر په نسبتی صفتونو کې خرگنده (ی) د مذكر لپاره راځي، لکه: دوبي، موچي او داسې نور.

۶- اوږده (ې) لکه: ادې، ناوې، ملګرې. ترې....

د مؤنث نوم ډولونه:

مؤنث نوم په پښتو کې پر څلورو ډولو وېشل کېږي.

۱. حقيقي لفظي مؤنث: (ساکنې نښه وال) چې د ساکنې او ذیروح نوم او د تانیث نښه هم پکې وي لکه: غوا، چرګه، اسپه....

۲. حقيقي غير لفظي مؤنث: (ساکنې بې نښې) چې د یوه ساکنې نوم وي او د تانیث نښه نلري لکه: مور، خور، ترور.... دې ډول مؤنث ته معنوي مؤنث هم وايي.

۳. غير حقيقي لفظي مؤنث: (بې ساه نښه وال) هغه مؤنث ته وايي چې د بې ساه شیانو نوم وي او د تانیث علامه هم په کې وي لکه: لښته، پانه، غرمه، څوکی، رڼا، زانګو....

۴. غير حقيقي غير لفظي مؤنث: (بې ساه بې نښې) هغه ته وايي چې د بې ساه شیانو نوم وي او د تانیث نښه (ه) ترې لوبدلې وي، لکه: لمن، ستن، بړستن او مېچن. دې ډول مؤنث ته سماعي مؤنث هم وايي.

سپارښتنه:

- ښوونکي دې د مذکر او مؤنث نومونو په هکله معلومات له مثالونو سره وړاندې کړي.
- ښوونکي دې پر زده کوونکو باندې د مذکر او مؤنث نومونو مثالونه په جملو کې وکاروي.
- زده کوونکي دې د پښتو دغه لاندې پنځه (ی) ګانې په نومونو او کلمو کې مشق او تمرین کړي. (نرمة ی) زورکی. واله (ی) څرګنده (ي) اوږده (ې) فعلیه یا امریه (ئ)
- زده کوونکي دې د مؤنث او مذکر ګرامري جوړښت له یادو زده کړي.

چې گټل خورول بخښل کا ځوان هغه

چې گټل، خورول، بخښل کا ځوان هغه

چې توره لري د توري خان هغه

کان د لعلو د ياقوتو گوهر څه دي

چې احسان ترې پيدا کېږي کان هغه

چې يې ته په گېډه وخورې جبطه شي

چې مجلس سره خواږه شي ځوان هغه

که د مال دی که د ملک دی که د لېچو

چې توان د چا په کار شي توان هغه

چې دې څوک د وړاندې وروسته ځي دا څه شو

په تنها وجود چې شان دی شان هغه

ونور چاوته وران مه وايه "خوشحاله"

چې په قول و عهد وران شو وران هغه

(خوشحال خان خټک)

سپارښتنه:

- بنوونکی دې پورتنی شعر معنا کړي او په مطلب دې لنډې خبرې وکړي.
- بنوونکی دې د پورته بیتونو د هرې مسرې سېلابونه وشمېري او بیا دې په زده کوونکو تکرار کړي.

تمرین:

- زده کوونکي دې یو د بل په مرسته د املا کار وکړي.
- داشعر ولولئ او د هغه مفهوم په ساده الفاظو په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د وخت ارزښت

هغه څوك چې خپل ارزښتناك وخت د علم په تحصيل كې تېر كړي، نو عالم او فاضل به شي دغسې كسان به له يوې خوا د ژوندانه له ستونزو سره په آسانۍ مقابله وكړي او له بلې خوا به د خپلې اسلامي ټولنې لپاره د خدمت وړ وگرځي.

هغه خلك چې د وخت په ارزښت نه پوهېږي، وخت غنيمت نه گڼي له خپل وخت څخه له تعليم په زده كړه كې كار نه اخلي، دغسې وگړي د علم له گټې څخه بې برخې پاتې كېږي او نه شي كولى چې خپلې ورځنۍ چارې په ښه توگه سرته ورسوي.

همدارنگه كه موږ او تاسې خپل تېر شوي عمر ته ځير شو نو دې نتيجې ته به ورسېږو چې زموږ ټول عمر ډېر لنډ دی. رحمان بابا دغه مطلب په ډېرو خوږو او عام فهمه الفاظو سره ډېر ښه بيان كړى دى لكه چې وايي:

زند گي كه څوك پوهېږي حضور دم دى

آينده او رفته كله د چا ياد شي

ددې لپاره چې اخروي او دنيوي گټې تر لاسه کړو او د ښه ژوند خاوندان شو نو پکا رده چې وخت ته په درنه سترگه وگورو. خوشې او بيخايه يې تېر نه کړو، تل هڅه وکړو چې خپل وخت د الله ﷻ په عبادت او د علم په زده کړه کې تېر کړو. بيا هم د پښتو ژبې نوميالی شاعر رحمان بابا دې مطلب ته داسې اشاره کوي :

يو نفس مه شه غافل له نفس کښو

مبادا چې دې دغه اخر نفس وي

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د وخت د ارزښت په اړه زده کوونکو ته معلومات وړاندې کړي.
- ښاغلی ښوونکی دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي چې د وخت په ارزښت باندې خبرې وکړي.
- هر زده کوونکی دې په پورته متن کې پنځه پنځه نرينه او ښځينه نومونه پيدا کړي
- زده کوونکي دې دا چې وخت څه ارزښت لري څو کرښې مقاله په خپلو کتابچو کې وليکي.
- زده کوونکي دې په متن کې بيتونه په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې معنا کړي.

مفرد او جمع

نوم د شمېر له مخې پردوه ډوله دی. مفرد او جمع.

مفرد: هغه دی چې پر یوه شي یا یوه کس باندې دلالت کوي. لکه: هلك، ونه، لرگی.

جمع: هغه ده چې له یوه نه پر زیاتو شيانو او یا کسانو دلالت کوي لکه: هلکان، ونې، لرگی.

په پښتو کې ټولې جمعې له مفرد څخه د ځینو نښو په راوړلو سره جوړېږي. د نرینه د جمع جوړولو نښې دادي. (ي،ه،گان،یان،ان،ونه-اه)

نښینه جمع ددې علامو(ې،گانې،یانې،وې) په راوړلو جوړېږي.

د نرینه جمع د جوړولو قاعدې په لاندې ډول دي:

۱- د هر مفرد نوم او صفت چې په پای کې یې نرمه (ی) راغلې وي په جمع کې دغه (ی) په څرگنده (ي) بدلېږي. لکه په لاندې مثالونو کې:

مفرد: جمع:

ستوری ستوري

نوی نوي

لوښی	لوښي
پلی	پلي
اغزی	اغزي
لرگی	لرگي

يادونه:- په دې ډول نومونو کې ساکنې نومونه يا صفتونه او نسبتې ساکنې صفتونه د مفرد په پای کې د (ان) په راوړلو هم جمع کېږي لکه:

مفرد: میږی، غویی، خوری، کابلی، کندهاری، سدوزی.

جمع: میږیان، غویان، خوریان، کندهاریان، کابلیان، سدوزیان.

۲- ساکنې صفات چې په آخر کې یې څرګنده (ي) يا څرګند واو راغلی وي د "ان" په راوړلو جمع کېږي لکه:

مفرد: موچي، دوبي. جمع: موچیان، دوبیان.

۳- هر صفت چې په منځ کې یې "واو" يا (ی) راغلی وي او دغه "واو" يا (ی) په مؤنث کې غورځېدلې وي نو په جمع کې هغه په الف بدلېږي او په پای کې یې کوچنۍ (ه) زیاتېږي، لکه:

مفرد: پښتون، روند، روڼ، تريخ، تريو.

جمع: پښتانه، رانده، رانه، ترخه، تروه.

۴- ځينې دوه توريږيز يوڅپه ييز نومونه او صفتونه د کوچنۍ (ه) په زياتولو جمع کېږي، لکه:

مفرد: غل، مل، مړ، سور، شين، اوم، اوږد.

جمع: غله، مله، مړه، سره، شنه، اومه، اوږده.

۵- هغه نومونه او صفتونه چې په آخر کې يې اصلي حرف راغلی وي که ساکنس وي عموماً د "ان" په زياتولو او که بې ساه وي د "ونه" په زياتولو جمع کېږي لکه:

مفرد: چرگ، اوښ، ځوان، مين.

جمع: چرگان، اوښان، ځوانان، مينان.

مفرد: کور، کال، پور، ټوپک.

جمع: کورونه، کالونه يا کلونه، پورونه، ټوپکونه.

بنځينه جمع:

د بنځينه جمعې د جوړولو قاعدې او نښې په لاندې ډول دي.

۱- هر مفرد مؤنث نوم چې په آخر کې يې "و" او يا "ا" وي د "ګانې" په زياتولو جمع کېږي لکه:

مفرد:	جمع:
زانګو	زانګوګانې
پيشو	پيشوګانې
ورشو	ورشوګانې
ژړا	ژړاګانې
رڼا	رڼاګانې
غوا	غواګانې

ځينې پښتانه د الف نومونه د "وې" په راوړلو جمع کوي لکه:

ژړاوې، رڼاوې، غواوې او اناوې.

۳- هر مفرد مؤنث نوم چې په پای کې يې څرګنده "ي" يا زورکۍ واله "ی" راغلې وي که ساکنس وي په "ګانې" جمع کېږي او که بې ساوي نو جمع يې په زورکۍ واله "ی" راځي لکه:

ساکبنس

بې سا

مفرد:	جمع:	مفرد:	جمع:
مامی	مامی گانې	دوستي	دوستۍ
انى	انى گانې	وداني	ودانى
		دبښمني	دبښمنۍ

۴- کوم نومونه چې په پای کې یې اوږده "ې" راغلې وي په "انې"

جمع کېږي لکه:

مفرد:	جمع:
ناوې	ناویانې، یا ناوې گانې
خوانبې	خوانبیانې، یا خوانبې گانې
ټول سماعي مؤنثات په اصل کې "ه" لري نو ځکه یې جمع په	
آخر کې د اوږدې "ې" په راوړلو راځي لکه:	

مفرد:	جمع:
غېږ	غېږې
لار	لارې
لمن	لمنې

۵- د نسبتې صفاتو او شریکو صفاتو بنځینه جمع له نرینه جمع څخه د اوږدې "ې" په زیاتولو جوړېږي لکه:

مؤنث جمع	مذکر جمع
کابلیانې	کابلیان
کوللانې	کوللان
ساده گانې	ساده گان
خوارانې	خواران

۶- د معنوی مؤنثو جمع تریوې قاعدې لاندې نه راځي او په وروسته ډول جوړېږي لکه:

مفرد:	جمع:
مور	میندې
خور	خویندې
ترور	تریندې
نجلی	نجونې
وریندار	وریندارې، یا ورېندارگانې

وطن وایي

زما د آبادی لپاره پورته شی اوچت شی
ملا وتړئ زلمو
لاسونه سره ورکړئ ټول په مینه یو قوت شی
ملا وتړئ زلمو

زما په هره تیږه کې د سرو زرو قېمت شته
په قدریې که پوه شی
زما په دوره خاوره کې اکسیر غونډې حکمت شته
په قدریې که پوه شی
د پوهې رڼا واخلي چې ښه پوه په حقیقت شی
ملا وتړئ زلمو

زما د غرونو ګډې د لعلونو خزاني دي
چې دي ستاسو لپاره
د جګو غرونو څوکې مې د عزم نښانې دي
چې دي ستاسو لپاره
هر ناو، هره دره مې د ننگو نو افسانې دي
چې دي ستاسو لپاره
نورمه کښېنۍ را پاڅئ متورو یو غیرت شی
ملا وتړئ زلمو

زما په هر یو بوتی کې دارو شته د رنځونو
صحت به ستاسو ښه کړي

زما اغزي بڼه وگڼی د نورو له گلونو

صحت به ستاسو بڼه کړي

زما خوږې مېوې مو که روزي شي د بڼونو

صحت به ستاسو بڼه کړي

نصیب پسې به خو گرځی په خپله خپل قسمت شی

ملا وتړئ زلمو

* * * *

زما روښانه لمر، خوږې اوبه ښکلې هوا ده

که پوه شوی ښکلی ژوند دی

فضا د ازادۍ مې څه عجیبه شان دنیا ده

که پوه شوی ښکلی ژوند دی

سودا را سره نشته او که وي دغه سودا ده

که پوه شوی ښکلی ژوند دی

روان په سمه لاره دوروری او د وحدت شی

ملا وتړئ زلمو

* * * *

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې پورتنی شعر معنا کړي.
- ښوونکی دې د وطن شعر د ترانې په ډول په خوزده کوونکو باندې په لوړ آواز ولولي.
- زده کوونکي دې د پورتنی شعر مطلب په څو کرښو کې وليکي.
- زده کوونکي دې په شعر کې هموزنه کلمې پیدا او بیا دې په جملو کې وکاروي.

د حضرت حسن بصري^(ح) له ويناوو څخه

۱. هره وينا چې له حکمت څخه خالي وي په خپله آفت وي.
۲. هره هغه چوپتيا چې د يوه کار د تدبير لپاره نه وي بې پروايي او تنبلي ده.
۳. د دريو کسانو غندنه په غيبت کې نه شمېرل کېږي:
الف: د نفس او هوا تابع ب: څرگند فاسق ج: ظالم امير.
۴. زما په وړاندې ځيرک او هوښيار هغه څوک دی چې آخرت له دنيا څخه ښه او غوره وگڼي.
۵. که غواړئ چې خپله دنيا له مرگ څخه وروسته ووينئ وگورئ چې د نورو له مرگ څخه وروسته د هغوی دنيا څه شوه؟
۶. هغه څوک احمق دی چې کله قوم ورپسې روان شي کبر او لويي پيدا کړي.
۷. څوک چې د خلکو خبرې تاته راوړي، په دې وپوهېږه چې ستا خبرې هم نورو ته وړي.

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې زده کوونکو ته د حسن بصري رحمه الله عليه د پېژندنې په هکله معلومات ورکړي.
- زده کوونکي دې پورته نصاب په يادو زده کړي او په خپلو کتابچو کې دې وليکي.
- زده کوونکي دې په لوستل شوو ويناوو کې ضميرونه پيدا او په خپلو کتابچو کې وليکي.

تاته راشمه زرگی زما فارغ شي

ستا د عشق له وینو ډک شول ځیګرونه
ستا په لاره کې بایلي زلمي سرونه
تاته راشمه زرگی زما فارغ شي
بې له تا مې اندېښنې د زړه مارونه
د ډیلي تخت هیرومه چې رایاد کړم
زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه
د رقیب د ژوند متاع به تار په تار کا
چې په تورو پښتانه کا ګوزارونه
که تمامه دنیا یو خوا ته بله خوا یې
زما خوښ دي ستا خالي تش ډګرونه
احمد شاه به دغه ستا قدر هېر نه کا
که ونیسي د تمام جهان ملکونه
(احمد شاه بابا)

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د پورتنی شعر په معنا او مطلب خبرې وکړي.
- زده کوونکي دې پورتنی شعر په نثر واوروي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي.

پوښتنه:

۱. پورته شعر د څه شي په هکله ویل شوی دی، مطلب یې په څو کرښو کې ولیکئ؟

د زوی روزنه

نازولی زویه نه اخلي ادب
او د سیوري نخل نه نیسي رطب
ونیو مه شه هغه زویه په خوا پورې
چې یې نه نیولی درس وي نه مکتب
چې پیدا شي یو ناکس په قبيله کې
وړاندې وروسته جبطه کاندې نسب
د پسر په نیکو بد و پلار یادېږي
دا خبر دی په جهان کې مجرب
په سواره باندې یې گوته شي ایښوده
چې یې آس برابر نه ځي په جلب
په زړه مهر په خوله قهر زوی ته بویه
څه ښه وایي "چېرته ډب هلته ادب"
هر ناکس لکه مگس باندې ښېږي
چې "حمید" نرم گويي کا شکر لب

(حمید بابا)

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د پورته شعریه معنا او مطلب خبرې وکړي.
 - زده کوونکي دې د لوستل شوی شعر مطلب په خپله ژبه ووايي:
 - زده کوونکي دې د لاندې شعریه هکله یوه لنډه مقاله ولیکي.
- د پسر په نیکو بدو پلار یادېږي
دا خبر دی په جهان کې مجرب
- ❖ لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ.
ادب، نسب، مهر، بویه.

یو ځنگلي سړی

داسې وایي چې پخوا چېرته یو ولس ودان و. دا ولس په خپله زمانه کې ډېر نامتو و. په دې ولس کې ډول ډول کسبه کار اوسېدل. چا به بزګري کوله، چا به جولایي کوله. ځینو ندافي او ځینې هم په نورو نورو کارونو بوخت وو. په دې ولس کې یو سړی داسې هم و چې دده گذاره په ښکار وه. ددې ولس په شاوخوا کې یو لوی ځنگل موجود و، په دې ځنگله کې هر ډول مرغان او د ښکار حیوانات پیدا کېدل. دا ښکاري به اکثره دې ځنگله ته تلو او هلته به یې ښکار کاوه، او په دغه ښکار به یې د کاله ګوزران چلولو.

شپې او ورځې همدغسې تېرېدلې. یوه ورځ د ښکار په وخت کې ده ته یو ځنگلي سړی په مخه ورغی. ده هڅه وکړه او هغه یې ونیو. کلي ته یې راووست. دا خبره په ولس کې خپره شوه چې فلاني ځنگلي بنیادم راوستی دی. چې سبا شو نو جوپې جوپې خلک به راتلل او د ځنگلي سیل به یې کاوه په دې شان سره ډېرې ورځې تیرې شوې. ښکاري د ځنگلي سړي په ساتنه او پالنه تنګ شو. آخر یې له ځان سره وویل چې دا ځنگلي نه خبرې کوي او نه کار. زیاتي مې لاتواني کوي. څه یې کوم، پرې به یې ږدم چې درومي، نو یې پرېښود. ځنگلي بېرته خپله مخه ونیوه او ځنگل ته ننوت. نور ځنگلیان چې دده په ورکېدو خپه وو دده په راتګ خوشحال شول. ټول ورته راغونډ شول، ورته یې وویل: ښه شو چې بیا مو ولیدې او په خیر راغلې. بیا یې پوښتنه ځنې وکړه چې وایه په دې دومره

موده کې چې له مدني بنياد مانو سره اوسېدې څه دې وليدل؟ ده ورته په بيان لاس پورې کړ چې په دوی کې مې سخت کم عقلتوب او لیونتوب ولید. اورېدو نکو په خورا مینه او شوق ورته وویل چې بڼه څنگه؟

ده وویل: په دوی کې خو لیونتوب دادی چې په کورنۍ کې په یوه باندې د بابا، دادا، لالا، تره یا د مشر نوم کښېږدي، نو بس څه غم او کړاو چې دی ټول د هغه پر سروی. نر او ښځې داوښ په شا سپاره له هر څه څخه بې خبره دي، شپې او ورځې په خبرو اترو او خوشې تېروي او هغه نور یې تر درنو بارونو لاندې خولې خولې وي او دوی د بیکارۍ له لاسه تمام عمر هوسونه کوي، یو یې گټي او سل یې خټي.

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د پورته کیسې په مطلب خبرې وکړي.

لغت: معنی:

نامتو مشهور

جوړې جوړې ډلې ډلې

پالنه روزنه

کړاو ستونزې

- زده کوونکي دې په متن کې د جمع نومونه پیدا او په خپلو کتابچو کې وليکي.
- زده کوونکي دې د لوستل شوې کیسې لنډ مطلب په څو کرښو کې وليکي.

حقایق

چا چې خپل قدر په خپله وکړ ګله!

ستاره د هغه قوم په عروج شوله

خدای هم نه بدلوي حال د هغه قوم

څوک چې نه بدلوي خپل حالت په خپله

تا ته ښایي په خپل لاس موقع پیدا کړي

انتظار د موقع چېرې دانا نه کړي

ته ناز کړې چې بدل کړی زمانې یم

مرد هغه دی چې بدله زمانه کړي

مستقبل او حال حاصل ستا د تدبیر دی

ته جهد وکړه ستا په لاس کې ستا تعبیر دی

تا په خپله په ځان هسې چارې وکړې

بر ناحق دې بد نام کړی خپل تقدیر دی

چې په کور کې د ښینو اوسې په خپله

ولې کور د ګاونډي په ګټو ځله

فرمایلی مو مشرانو دا متل دی

چې (په مالګه مه شلوه د ګونګرو تله)

د حاسد خونه له غمه خالي نه شوه

د طامع چېرې نصیب خوشحالي نه شوه

چې په کم نظر د خدای مخلوق ته گوري
مرتبه د هغو خلکو عالي نه شوه
گوره ونه پر هغو هم سیوری کاندې
چې له بېخه یې وهي په تبر باندې
ته سړی یې له دښمن سره بد مه کړه
په احسان سره یې کړه تر قابو لاندې
چې سړی وي هغه هیڅ وخت وزگار نه وي
د هغه ژوندون پر چا باندې بارنه وي
هر یو کار که ته همت وکړې اسان دی
کار له دې کاره گران نشته چې کار نه وي

(فضل احمد خان غر)

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د پورتنی شعر لغتونه له معنا سره پر تخته ولیکي .
- ښاغلی ښوونکی دې د هر بیت معنا او مفهوم زده کوونکو ته وړاندې کړي.
- زده کوونکي دې د شعر مطلب په څو لنډو جملو کې ولیکي.

د بد نيتۍ نتيجه

خو ورونو ته له پلار څخه يو مېوه لرونکي باغ پاتې شو چې په هغه کې نوره کره هم کېده، ټوله کورنۍ د بن په حاصلاتو هوساوه. پلار به يې چې د بن ميوې ټولولې او يا به کښت رييل کېده، بيوزلي او اړ خلك به يې خبرول، له مېوو او کښتونو څخه به يې هر چا ته برخه ورکوله. د همدې خيرات او صدقې له امله د باغ په حاصلاتو کې لويه گټه او برکت و.

چې پلار يې مړ شو، زامنو يې دا پرېکړه وکړه:

دومره مېوې او کښت چې فقيران له موږ څخه وړي که دا ټول پخپله کورته يوسو، نو ډېره گټه به وکړو. سهار وختي بايد باغ ته لاړ شو چې بيوزلي هيڅ خبر نه شي. ان شاء الله تعالی يې هم ونه ويل. هغه و چې د شپې له مخې داسې آفت پرې نازل شو چې ټول باغ او کښت يې له کاره ووت او تک تور وگرځېد.

ورونه سهار وختي د حاصلاتو د ټولولو لپاره وخوځېدل. کله چې د بن حد ته ورسېدل، بن ډاگ شوی و، هېڅ يې ونه پېژاند، گومان يې وکړ چې لاره يې ورکه کړېده او بل لورته تللي دي، ښه

چې ورته خیر شول وپوهېدل چې ځای خو همغه دی، مگردوی ترې
بې برخې شوي دي.

د دوی په منځ کې منځنی ورور ډېر پوه او هوښیار و، د مشورې په
وخت کې یې هغوی ته ويلي وو:

"ورونو! الله تعالی ﷻ مه هیروئ، ځکه چې دا ټول د هغه
خدای ﷻ احسان او انعام دی، نو تاسې یې هم له بېوزلو او
مسکینانو څخه څه مه سپموی."

مگر کله چې د منځني ورور خبرو پر هغوی باندې څه اغېزه ونه
کړه، دی هم چپ پاتې شو او په پټه خوله له هغوی سره ملگری شو.
ټولو ورونو چې د بن خرابي وليده، نو منځني ورور هغه خپله خبره
بیا ور په یاد کړه. دوی وويل: پاکي ده زموږ رب لره بېشکه موږ
ظالمان وو.

په پای کې ټولو وويل: په رښتیا چې موږ گرم او ملامت یو، ځکه
چې موږ د فقیرانو او غریبانو د برخې د خوړلو په نیت وتلي وو دا
څه خرابي او تاوان چې موږ ته را ورسېد د هغه ذمه وار موږ په
خپله یو مگر اوس هم د الله تعالی ﷻ له رحمت څخه بې هیلې نه یو

او د هغه له مهرباني څخه دا خبره لېرې نه ده چې له خپل فضل او
رحمت ځنې موږ ته له پخواني باغ څخه يو بل ښه باغ را په برخه
کړي.

(له کابلي تفسير څخه)

سپارښتنې:

- ښاغلی ښوونکی دې پورتنۍ موضوع زده کوونکو ته مفصلاً تشریح کړي.
- ښاغلی ښوونکی دې پورته درس زده کوونکو ته د املاء په ډول ووايي.

لغت:	معنی:
هوسا	آرام
ډاگ	میدان
ځیر	دقیق، متوجه
گرم	ملامت
بې هیلي	نا امید

- زده کوونکي دې پورتنۍ کیسه له یاده زده کړي او هم دې اصلي مطلب په
څو کرښو کې ولیکي.

د نوم حالتونه

د "نوم" حالتونه پر دوه ډوله دي: معنوي او لفظي، لومړی غواړو چې د نوم معنوي حالتونه وښیو:

۱- د نوم مشهور معنوي حالتونه څلور دي، چې په لاندې ډول ښودل کېږي:

۱- فاعلي حالت: کوم نوم چې په جمله کې فاعل وي، یعنې یو کار له هغه څخه صادر او وکړل شي یا ورپورې تړلی وي هغه حالت ته فاعلي حالت وایي.

لکه: زلمی خط لیکي. احمد ښوونځي ته ځي.

په دې جملو کې زلمی او احمد دواړه فاعلي حالت لري.

۲- مفعولي حالت: که چېرې یو نوم په جمله کې مفعول واقع شي، هغه حالت ته مفعولي حالت وایي. لکه بریالی ډوډۍ خوري. ملالی سبق وایي. په دې جملو کې ډوډۍ او سبق په مفعولي حالت کې دي.

۳- ندایي حالت: که چېرې یوه نوم ته غږ او ندا وکړی شي نو هغه نوم په ندایي حالت کې دی، لکه: ای وروره! ای هلکه! ای خورې! خورکۍ! تا ته وایم.

په دې جملو کې ورور، هلك، خور، خورکۍ ندایي حالت لري.

۴- ارتباطي حالت: که چیرې یو نوم د ارتباط له حروفو سره راوړل شي، هغه نوم ارتباطي حالت لري، لکه: له کوره راغلم، بازار ته ځم. په دې مثالونو کې، کور، بازار ارتباطي حالت لري او د ارتباط توري په کې "له، ته" دي، په پښتو کې د ارتباط توري دادي:

په، پر، د، تر، بې، نا، له، ته، لره، نه، څخه، ځینې، سره.
 که چیرې دوه نومونه د "د" په واسطه له یو بل سره ارتباط پیدا کړي، نو هغه وخت ورته اضافي ارتباط وایي په اضافي ارتباط کې لومړی مضاف الیه او وروسته مضاف راځي. لکه: د زلمي قلم د اختر ورځ. او که مضاف الیه اضافي ضمیر وي، نو بیا مضاف د مخه راځي لکه:
 قلم مې راکه. کتاب دې څه شو؟
 په پورته مثالونو کې زلمی او اختر مضاف الیه قلم او ورځ مضاف دي.

سپارښتنه:

- ښوونکی دې د نوم د حالتونو په اړه بې له دې نور مثالونه هم وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱. د نوم حالتونه په څو ډوله دي نومونه یې واخلئ؟
۲. د نوم مشهور معنوي حالتونه کوم دي ویې سپړئ؟
۳. مفعولي حالت څه ډول حالت ته وایي؟
۴. زده کوونکي دې د فاعلي، مفعولي، ندایي او ارتباطي حالتونو څو مثالونه په خپلو کتابچو کې ولیکي.

د نوم لفظي حالتونه

په پښتو کې نومونه د پای د بدلون په لحاظ په څو ډوله دي. چې په لاندې ډول ښودل کېږي:

۱- هغه نوم چې په نرمه (ی) ختم شوی وي په ندایي حالت کې مفتوح راځي او فتحه یې په (ه) لیکل کېږي او په فاعلي حالت او ارتباطي حالت کې د جمع په شکل اوږي. یعنې نرمه "ی" په څرګنده "ي" بدلېږي او په نورو حالاتو کې په اصلي شکل راځي، لکه:

ندایي حالت: ، ای زلمیه!

فاعلي حالت: زلمي خط ولیکه.

ارتباطي حالت: زلمي ته خدای تعالی ښه پوهه ورکړې ده.

اصلي حالت: توریالی سبق وایي، زلمی څه وایي؟

توریالی یې بوت.

۲- هغه صفت چې په منع کې یې "و" وي په ندایي حالت کې مفتوح او په فاعلي او ارتباطي حالت کې د جمع په صورت راځي لکه:

ای پښتونه! واړه هلك وځندل. بې ننگي د پښتانه مرګ دی.

۳- کوم نومونه چې په صحیح حرف ختم شوي وي، جمع یې په "ان-ون" کېږي په ندایي حالت کې مفتوح یعنې د صحیح توري د زور په ځای (ه) ورسره ښلول کېږي او په نورو حالاتو کې په اصلي صورت راځي لکه:

ای ځوانه! ای هلکه!

یادونه: دغه راز د "له، تر، بې، نا" له اداتو سره هم مفتوح راځي لکه! بې فکره سړی، دی ناشکره دی.

تر کوره پورې ځم. له کوره راغلم.

۴- سماعي مؤنث او په "ه" او څرگنده "ي" مختوم مؤنث په ندایي، فاعلي او ارتباطي درې واړو حالتونو کې په جمع بدلېږي لکه: ای مېرمنې! دېنمنۍ ډېر کورونه وران کړل. نن دېنادی ورځ ده.

۵- هغه معنوي مؤنث چې په صحیح حرف ختم وي په ندایي حالت کې یې په آخر کې اوږده "ې" زیاتېږي د "له، بې، تر" سره مفتوح او په نورو حالاتو کې په خپل شکل راځي لکه: ای مورې! ای خورې: له موره بل څوک خوږ نشته. دا هلك بې موره دی. دی تر موره ورسوه.

۶- د جمع او جنس نومونه چې په څرگنده "ي" اوږده "ې" یا په "ه" مختوم وي په ندایي، فاعلي، ارتباطي حالاتو کې یې د آخر "ی" او "ه" په اوږد "و" بدلېږي لکه: ای سړیو! مېلمنو ډوډۍ وخوړه. د غوړو قیمت زیات شوی دی. دغو سړیو ډېر کار وکړ.

ای ښځو! دغو ښځو کالي ووينځل، د مېلمنو کوټه چېرې ده؟

۷- جمع مذکر او جنس نوم چې په صحیح حرف ختم وي په ندایي، فاعلي او ارتباطي حالتونو کې یې آخر ته کوچنی واو

زیاتېږي لکه: ای هلکانو! هلکانو سبق ووايه. د غنمو نرخ څنگه دی؟

ای ځوانانو! دغو ځوانانو ډېر کار وکړ. د اوبسانو بارونه درانه دي.

یادونه:

الف: ټول صفات چې جمع نه لري که چېرې موصوف يې جمع وي نو په درېواړو حالتونو کې يې په آخر کې واو زیاتېږي لکه: ای غمجنو! لږو کسانو کار وکړ. ای شتمنو! ډېرو خلکو خبرې وکړې. په ډېرو کې يې خوره، په لږو کې يې وېشه.

ب- په پښتو کې مصدر د جمع مذكر حکم لري او په دغو درې واړو حالتونو کې يې په آخر کې واو زیاتېږي لکه: ډېرو لیکلو ستړی کړم. دا د خوړلو څښلو وخت نه دی.

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د نوم د لفظي حالتونو نور مثالونه د تختې پرمخ وليکي او پر زده کوونکو باندې دې مشق او تمرین کړي.
- زده کوونکي دې د نوم د لفظي حالتونو نور مثالونه په خپلو کتابچو کې وليکي.

علامه سيد جمال الدين افغان

د ختيځ ستر اسلام پوه علامه سيد جمال الدين افغان د کونړ ولايت د ساداتو په يوه علمي او دينداره کورنۍ کې زېږېدلی و. د پلار نوم يې سيد صفدر او د نيکه نوم يې سيد علي و او په اتلسم پلار کې يې د نسب لړۍ سيد جلال ته چې په گنج العلم يې شهرت درلود رسېږي. د نوميالي سيد د نسب لړۍ په دېرشم پښت کې سيد الشهداء حضرت امام حسين عليه السلام ته رسېږي.

سيد جمال الدين افغان (رح) د کونړ ولايت د اسعد آباد په سيمه کې د ۱۲۵۴ هـ کال په شعبان کې چې د ۱۸۳۸ م کال له اکتوبر سره سمون خوري زېږېدلی دی.

د سيد جمال الدين پلار سيد صفدر د امير دوست محمد خان د پاچاهۍ په وخت کې له خپلې کورنۍ او خپلوانو سره لس کاله په کابل کې تېر کړل. سيد جمال الدين تر اتلس کلنۍ پورې له خپلې کورنۍ سره په کابل کې و، لومړنۍ زده کړې يې له خپل پلار څخه کړې وې. سيد جمال الدين ډېر ذکي او ذهين و، تر اتلس کلنۍ پورې يې ادب، نحو، بلاغت، تاريخ، فقه، تفسير، حديث، تصوف، منطق، کلام، الهيات، فلسفه، رياضي، طبيعيات او طب ولوستل چې دا د هماغه وخت مروجه علوم وو او نوميالي سيد په لږ عمر کې پرې بشپړ تسلط پيدا کړی و.

علامه سيد جمال الدين افغان په دري او عربي ژبو د خپلې مورنۍ ژبې "پښتو" په څېر وينا او ليک کولی شول په اردو ژبه يې هم د مورنۍ ژبې

په خبر خبرې کولې. پر دې سر بېره يې وروسته بيا انگرېزي، فرانسوي او روسي ژبې هم زده کړې. ترکيې ته له ورتگ وروسته يې په لږه موده کې پر ترکي ژبه هم د علمي مضامينو د ليکلو توان پيدا کړ. په انگرېزي او فرانسوي ژبه يې هم مضامين ليکل.

سيد جمال الدين افغان غوښتل چې په ټوله اسلامي نړۍ کې وگرځي چې د هغوی له حالاتو نه خبر شي، له همدې امله لومړی هندوستان ته لاړ. تر يوه کال وروسته په ۱۸۵۷م کال کې حج ته لاړ. هلته يې هم يو کال تېر کړ. وروسته بيا شام، فلسطين، عراق او ايران ته ولاړ او د يوه روايت پر اساس ترکيې او بخارا ته هم تللی دی او ډېره موده يې پکې تېره کړې ده.

په دغه لومړي او اوږده سفر کې سيد پر نوو علومو سر بېره يې ددغو سيمو د ټولنيزو او سياسي حالاتو په هکله هم گټور معلومات لاس ته راوړل. سيد جمال الدين افغان په دغه سفر کې د مسلمانانو له حالاتو او مسايلو څخه په ښه توگه ځان خبر کړ. د همدغو معلوماتو او مشاهداتو په نتيجه کې د سيد په ذهن کې د اسلامي امت د بيدارۍ او يووالي ستر فکر غزونه وکړه. نوميالي سيد د همدغې هيلې لپاره بيا د ژوند تر پايه مبارزه او مجاهده وکړه.

سيد جمال الدين افغان له دغه اوږده پنځه کلن سفر څخه وروسته بېرته هرات، کندهار او له هغه ځايه جلال آباد ته راغی. هلته د امير دوست محمد خان په دربار کې د مصاحب او سلاکار په توگه

ومنل شو. سربیره پردې يې د شهزاده محمد اعظم خان د بنوونې او روزنې چارې هم وروسپارلې.

سيد جمال الدين افغان له (۱۸۶۱م نه تر ۱۸۶۸م) کال پورې د افغانستان د درې اميرانو (امير دوست محمد خان، امير شير علي خان) خاص سلاکار او د محمد اعظم خان لومړی وزير و. د محمد اعظم خان له وروستۍ ماتې وروسته هغه ته د کورنيو جگړو او بې اتفاقي له امله دلته استوگنه سخته شوه. له همدې امله يې له شېر علي خان څخه حج ته د تلو اجازه وغوښتله او د کندهار پر لاره هندوستان ته روان شو.

دويم سفر:

د علامه سيد جمال الدين افغان زمانه د لوېديځ صنعت د لوړتيا او پر مختګ زمانه وه. چې دی له بې شمېره ستونزو سره مخامخ شو. مطلقه شاهي حکومتونه په کې دود وو او زیاتره يې دانګليس، فرانسې او روسيې له ظالمانه استعماري قوتونو سره مخامخ وو. له همدې امله يې په اسلامي هيوادونو کې د اسلامي ورورولۍ، يووالي او آزادۍ لپاره هلې ځلې پيل کړې. علامه افغان د خپل قلمي جهاد د موثريت لپاره د اروپا د استعماري هيوادونو، لکه انگلستان، فرانسې، روسيې او نورو مطلق العنانه حکمدارانو پر ضد د "العروة الوثقى" نومي جريدې په خپرولو پيل وکړ. دغې جريدې په ډېره لږه موده کې نړيوال شهرت پيدا کړ. د العروة الوثقى مؤسس او سياسي مدير سيد جمال الدين افغان و. لومړی محرري يې د مصرنامتو مفتي او ليکوال شيخ محمد عبده و، لومړۍ ګڼه يې د (۱۸۸۴) م کال د مارچ په (۱۳) نېټه خپره شوه. د العروة الوثقى جريدې په لږه موده کې په ټوله اسلامي نړۍ کې نوم او لوستونکي پيدا کړل. انګرېزانو ته د دغې جريدې د اهميت

او محبوبیت په اړه اندېښنه پیدا شوه. له همدې امله یې په هره ممکنه وسیله د هغې د بندولو هڅې پیل کړې.

د همدغو هڅو په نتیجه کې نوموړې جریده د ۱۸۸۴ م کال د اکتوبر په میاشت کې د اتلسمې گڼې له خپرېدو نه وروسته بنده شوه.

د علامه افغان د ژوند وروستی ورځې په ترکیه کې تېرې شوې. د اسلامي ورور ولې او وحدت دغه داعي د ترکیې په نشان تاش نومې ځای کې د سختې ناروغۍ له امله د ۱۸۹۷ م کال د مارچ په نهمه نېټه په استانبول کې د شپېتو کالو په عمر وفات شو.

اِنَّ اللَّهَ وَاَنَا النَّاسُ سَاجِدٌ

د ارواښاد علامه سید جمال الدین افغان مړی څلوېښت کاله وروسته د افغانستان حکومت د ترکیې په اجازه کابل ته راوړ. د کابل پوهنتون په ساحه کې د ډېرو پرتمینو مراسمو په ترڅ کې خاورو ته وسپارل شو.

سپارښتنه:

- ښوونکي دې د سید جمال الدین افغان په اړه له زده کوونکو څخه معلومات وغواړي.
- زده کوونکي دې د علامه سید جمال الدین افغان په هکله یوه لنډه مقاله ولیکي.

لغت:	معنی:
سیمه	منطقه
ذکي	هونیار
بلاغت	فصاحت او د وخت له غوښتنې سره سمه وینا
بشپړي	پوره
مشاهداتو	کتنو
سلاکار	مشاور
هیلي	آرزوګانې
ښکېلاک	استثمار

علم

بې له علمه به څه غواړي په دنيا څوك

كه عاقل وي كه هوښيار وي كه دانا څوك

تردې ښه متاع په دې دكان كې نشته

سود به وكا كه كوي دغه سودا څوك

درست جهان قربان د علم تر گوهـر شه

دغه وايم كه مې وپوښتي رښتيا څوك

تر قيامته خرابي پرې اثر نه كا

كه د علم په اساس كېږدي بـنا څوك

چې د علم د طبيب دارو ونه خوري

له مرض د جهله نه مومي شفا څوك

چې د علم رهنما په جهان نه وي

نور به نه وي د گمراهو رهنما څوك

تر بلا د جهل پورته بلا نشته

پر دا هسې بلا مشه مېـتلا څوك

هغه ښه دی چې د خپل ملت ښه وايي

خداي ﷻ دې نه كاندې په بد ويل گويا څوك

هر ملت چې وي بې علمه نا بينا وي

بارې مه شه په جهان كې نا بينا څوك

که د جهل علاج غواړي په جهان کې

بې له علمه به بیا نه مومي دوا څوک

پېش یې د انسان ښه ده په هر کار کې

دا ښه نه ده چې د نن کار کړي فردا څوک

څوک وتلی له عهدې د دې بیان شي

بس ده، زه څوک د ملت مدح وټنا څوک

سپارښتنې:

- ښاغلی ښوونکی دې پورتنی شعر معنا کړي.
- زده کوونکي دې په شعر کې د ضمیر کلمې پیدا او په خپلو کتابچو کې ولیکي.
- زده کوونکي دې د پورتنی شعر معنا په تشرېح خپلو کتابچو کې ولیکي.

په اسلام کې د کار ارزښت

اسلام د ژوند مکمل قانون دی او د انساني ژوند مختلف اړخونه داسې تنظیموي چې د ذرې په اندازه کمی پکې نه وي. هو! کله چې انساني ژوند د الهي برنامې له مخې تنظیم شي پر هغه بیا دگوتو ایښودلو مجال نشته، کار هم چې د انساني ژوندانه له مهمو اړخونو څخه شمېرل کېږي د اسلام له نظره ډېر ارزښت لري. اسلام تل خپلو پیروانو ته حکم کوي چې د حلال رزق د حاصلولو لپاره هلې ځلې وکړي او له همدې لارې خپل ژوند تامین کړي. اسلام امر کوي چې د کارگر مزدوري پرته له کوم ځنډ څخه هغه ته پوره ورکړله شي.

الله تعالیٰ ﷻ د کار په برخه کې فرمایي:
"یعنې کله چې د جمعي لمونځ اداء کړ شو، نو پر ځمکه خپاره شئ او د حلالې روزی، طلب او غوښتنه وکړئ."

له حضرت محمد ﷺ څخه هم د کار د ارزښت په اړه زیات احادیث نقل شوي دي. لکه چې فرمایي:

"په تحقیق سره الله ﷻ هغه موټمن خوښوي چې د یوه کسب په واسطه ځان ته روزي گټي."

بل ځای فرمایي: "هېڅکله ستاسې کوم یوه د خپل لاس له گټلې روزی، څخه بله ښه روزي نه ده خوړلې."

اسلام کارته په درنه سترگه گوري او د کا رگر مزدوري د هغه منل شوی حق گڼي، لکه چې مسلمانانو ته لارښوونه کوي:

"مخکې له دې چې د مزدور خولې و چې شي، مزدوري يې ورکړئ."

د رسول الله ﷺ يو بل حديث دی چې ترجمه يې داسې ده: "درې کسه دي چې د قيامت په ورځ يې زه مدعي يم. يو هغه سړی چې چاته زما په نامه سوگند خوړلو سره پناه ورکړي او بيا له هغه سره خیانت کوي. دويم هغه سړی چې يو آزاد شخص خرڅ کړي او د هغه بیه په لاس راوړي. درېيم هغه سړی چې مزدور په مزدورۍ ونيسي او هغه ته له پوره کارکولو څخه وروسته د هغه مزدوري ور نه کړي."

که پورتنیو نصیحتونو ته ځیر شونو راته څرگنده به شي چې کار د اسلام له نظره ډېر اهمیت لري او کارگر د خدای ﷻ او د هغه د رسول ﷺ دوست دی او د هغه د حقونو په برخه کې ډېر تاکید کوي.

- ❖ ښاغلی ښوونکی دې د کار د ارزښت او گټو په اړه له زده کوونکو څخه معلومات وغواړي.
 - ❖ زده کوونکي دې د دې درس حديث چې د کار په هکله ويل شوي دي له ياده زده کړي.
 - ❖ زده کوونکي دې د کار د ارزښت په اړه يوه لنډه مقاله وليکي.
- پوښتنې:

۱. الله ﷻ د کار په برخه کې څه فرمايلي دي؟
۲. حضرت محمد ﷺ د کار د ارزښت په هکله څه ويلي دي؟
۳. د کار او بې کارۍ ترمنځ کوم توپيرونه موجود دي؟

د رسول اکرم ﷺ نصیحت

یوه سړي له رسول الله ﷺ څخه نصیحت او پند وغوښت.

رسول اکرم ﷺ ورته وفرمایل:

(که درته ووايم منې یې؟)

سړي وویل: هو.

رسول الله ﷺ وفرمایل: (که ویې وایم منې یې؟)

سړي وویل ولي نه.

رسول الله ﷺ وفرمایل: (منې یې؟)

سړي وویل: څنگه یې نه منم!؟

پیغمبر اکرم ﷺ له درې ځله تینګار او پام اړونې وروسته ورته وویل:

(د هرکار اراده چې دې وکړه، لومړی یې نتیجه وښکوه. که دې

ولیده چې نتیجه یې ښه ده، ویې کړه او که دې ولیده چې کوږوالی

لري مه یې کوه.)

پوښتنې:

۱. حضرت رسول اکرم ﷺ دا جمله (که ویې وایم منې یې) د کوم مقصد لپاره درې ځله

د تکرار په ډول فرمایلي ده؟

۲. هغه سړي د حضرت رسول اکرم ﷺ نصیحت واورېده ستاسې په خیال هغه به له

کومو کارونو نه ډډه کړې وه؟

۳. عزم او اراده په کار کې څه اغېزې لري؟

۴. زده کوونکي دې د رسول اکرم ﷺ نصیحت له یادو زده کړي او بیا دې په خپلو کتابچو کې

ولیکي.

۵. د پورته نصیحت اصلي مطلب په څو کرښو کې ولیکئ.

د حج قېمت

وايي چې يوه پادشاه د حج نيت وکړ، وزيرانو عرض وکړ چې: د پادشاه په وتوکې د ملک خلل دی. عالم به سره وران شي. په دې ملک کې يو فقير چې ډېر حجونه يې کړي دي هغه ته به ورشو او د يوه حج ثواب به ترې په قېمت واخلو.

غرض دا چې پادشاه فقير ته ولاړ، فقير ورته وويل: چې ټول ثوابونه د ټولو حجونو په قېمت درکوم پاچا وويل: د يوه حج قېمت به خومره وي؟ فقير وويل:

هر قدم چې ما د حج په لار کې ايښی دی د يوه قدم بيه ټوله دنيا ده. پادشاه عرض وکړ چې له ما څخه دغه قېمت چېرته دی، ټوله دنيا چې د يوه قدم قېمت شوه، نو حج به څرنگه او په څه وشي؟ فقير وويل: چې ای پادشاه! زما د ټولو حجونو قېمت تاته ډېر آسان دی!

پادشاه وويل:

څرنگه؟

فقير وويل:

که ته يو ساعت د مظلوم په انصاف خاصة لله مشغول شي او د هغه ساعت ثواب ماته بخشش کړي نو زه به د شپېتو واړو حجونو ثواب دروبخښم، نو په دغې سودا کې به زه ډېر سود من يم.
(له عنوان النصايح څخه)

❖ ښاغلی ښوونکی دې د لوستل شوي لوست مطلب زده کوونکو ته بيان کړي.

❖ ښوونکی دې نوي لغتونه زده کوونکو ته معنا کړي.

❖ زده کوونکي دې د لوست مطلب په څو کرښو کې وليکي.

رښتيا ويل

رښتینولي او صداقت د قرآني اخلاقو له جملې څخه یو غوره خوی دی. اسلام د اخلاقي فضایلو او مکارمو د تکمیل دین دی. غوره اخلاق او سپېڅلي خویونه د مؤمن په عملي ژوند کې د ایمان د نښو او نتایجو په توګه ټاکل شوي دي.

د "المؤمنون" په سورت کې له عباداتو سره اخلاق هم د ایمان د خاوندانو په ضروري صفاتو او نښو کې شمېرل شوي دي، د قرآني اخلاقو په جمله کې رښتیا ویل، د دروغو غندنه، د بې عمله علم مذمت، عمومي عفو او بښنه، توکل، صبر، شکر، په حق ټینګار او د خدای ﷻ په لار کې سر ورکول تر ټولو لومړی ذکر شوي دي، که موږ دغې مسئلې ته لږ ځیر شو، نو دا به په خپله راته څرګنده شي چې د اسلامي عقیدې بنسټ په ایمان او رښتیا ویلو اېښودل شوی دی.

رښتیا ویل او رښتینولي د پیغمبرانو ضروري او لازمي صفت دی او دا صفت له پیغمبرانو څخه هېڅکله هم جلا کېدلی نه شي. رسول الله ﷺ له پیغمبرۍ مخکې هم په امانت او رښتیا ویلو کې زښت زیات شهرت درلود. رښتیا ویل او صداقت په ټولنیز ژوند کې د وګړو او ټولنې د ثبات، ډاډ، باور او د عزت من ژوند ضمانت کوي.

رښتیا ویل د ژونديو ملتونو او ټولنو د پر مختګ او بقا ستر عامل دی. د کور، کلي او نورو ټولنیزو چارو سمون د ټولنې د وګړو د خپل منځي باور، صداقت او رښتیا ویلو پر بنسټ ولاړ دی. الله تعالی ﷻ دخپلو بند ګانو د لارښوونو او ټولنیز ژوند د چارو د سمون لپاره، په تقوی، صداقت او رښتیا ویلو امر کړی دی.

خدای ﷻ په قرآن عظیم الشان کې فرمایلي دي:

ژباړه:

● ای مؤمنانو! له خدای ﷻ څخه وېره وکړئ او تل له رښتینو خلکو سره اوسېږئ.

● ای مؤمنانو! له خدای ﷻ څخه وېره وکړئ او ووايئ پخه او محکمه خبره.

وايي چې یو سړی رسول الله ﷺ ته ورغی او ویې ویل:

یا رسول الله ﷺ! په ما کې څلور بد خوښه دي: یو دا چې بد کاره یم، دویم دا چې غل یم، درېیم دا چې شرابي یم او څلورم دا چې دروغجن هم یم.

تاسې چې ماته په دې څلور واړو کې د هر یوه د پریښودلو امر کوئ، نو زه به یې پرېږدم.

رسول الله ﷺ هغه ته وفرمایل: ((دروغ ویل پرېږده.))

هغه سمدلاسه د دروغ نه ویلو کلکه ژمنه وکړه او کور ته لاړ.

د شپې یې د تېر په څېر شراب څښلو ته زړه وشو او ددې تر څنګ یې له یوې بد لمنې ښځې سره بد کارته هم زړه وپارېده. په همدې شیبه کې هغه ته له رسول الله ﷺ سره خپله ژمنه وریه یاد شوه. هغه

فکر وکړ چې که سبا ته رسول الله ﷺ له ماڅخه د شراب څښلو او بد کارۍ پوښتنه وکړي نو زه به څه وایم، که رښتیا ووايم نو د شرابو او زنا سزا به راکړل شي او که دروغ ووايم نو په خپله ژمنه به مې وفا نه وي کړې. په همدې اندېښنه کې له دغو دواړو ناوړه عملونو څخه تېر شو، شپه چې پخه شوه نو د غلا په نیت راپورته شو خو بیا هم ورسره همدا پوښتنه او اندېښنه پیدا شوه چې سبا به رسول الله ﷺ ته څه وایم که دروغ وایم نو ژمنه مې ماتېږي او که رښتیا وایم نو لاس مې غوڅېږي، په دې توګه هغه غلا هم پرېښوده.

سهار يې رسول الله ﷺ ته ټوله كيسه وکړه او ورته ويې ويل:
 د د روغ نه ويلو او رښتيا ويلو له امله خدای ﷻ له څلور واړو ناوړو
 خويونو او عملونو څخه وژغورلم. رسول الله ﷺ د هغه په خبره ډېر
 خوشحاله شو.

راځئ ټول دا ژمنه وکړو چې د خپل مؤمن به کتاب قرآن عظيم
 الشان په څرگند او پرېکنده حکم عمل وکړو چې فرمايي:
 ژباړه:

"له خدای ﷻ څخه وېره وکړئ او تل له رښتینو خلکو سره اوسېږئ".
 دا ځکه چې په همدې کې د دنيا او آخرت د بري رمز نغښتی دی.

پوښتنې:

۱. رښتيا ويل څه گټې لري؟
۲. رښتيا ويل د چا صفت دی؟
۳. د عبادت تر څنگ کوم صفت ضروري دی؟
۴. د اسلامي عقيدې بنسټ پر څه ايښودل شوی دی؟
۵. رسول الله ﷺ هغه بد عمله سړي ته د کوم ناوړه خوی د پرېښودلو امر کړی و او
 نتيجه يې څه شوه.

لغت:	معنی:
ژمنه	وعده
ټولنيز	اجتماعي
مذمت	غندنه
پرېکنده	قاطع

❖ زده کوونکی دې پورتنۍ لغتونه په جملو کې استعمال کړي او په خپلو کتابچو
 کې دې وليکي.

ناپوهي رنځ دی

نا پوهي غوندې بل نشته په جهان رنځ

اخته مه شه څوک په هسې بې درمان رنځ

چې نه خپله علاج کړای شي نه بل پوه کړي

چاره نه لري بې مرگه د حیوان رنځ

کوم وطن چې بې د علم برخه لري

هم له مخکې نه ورځي هم له آسمان رنځ

ځان ځاني لویه بلاده وهر قام ته

خدای دې نه ورولي چاته داسې شان رنځ

په یوه زړه چې د خپلوانو سره ژوند کړي

خود به وړک وي له دې ټولو د آرمان رنځ

که په هرڅه اړ څوک لاس ته د دښمن وي

تر دې پورته پر دنیا نشته بل گران رنځ

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې شعر معنی کړي او د ناپوهۍ په هکله دې لنډ معلومات ورکړي.
- زده کوونکي دې د شعر مطلب په تشرېکي.
- زده کوونکي دې په وار سره د شعر یو بیت معنا کړي.

مرسته

د ټولنيز ژوند په بهير کې د يوه بل مرستو ته اړتيا يو څرگند حقيقت دی. د ټولنيز ژوند اړتياوې، مسايل او ستونزې دومره ډېرې دي چې هيڅوک يې هم په يوازې ځان د پوره کولو او اوارولو له توانه نشي وتلاي. د مرستې خصوصيت دا دی چې اغېزه يې له انفرادي کار او فکر څخه څو چنده زياته وي.

د خپل منځي مرستو ضرورت نه يوازې دکور، کلي او يوه هېواد د وگړو تر منځ موجود دی، بلکې په نړيواله سطحه د هېوادونو ترمنځ هم د ژوند په گڼو اړخونو کې د مرستې ارزښت او ضرورت ورځ په ورځ زياتېږي.

اسلام د نړۍ تر ټولو اديانو غوره، ژوندی او ټولنيز دين دی چې د وگړو ټولنيزو حقونو، هوسا او پتمن ژوند ته پکې زياته پاملرنه شوې ده له همدې امله يې د يوې مذهبي او سوکاله ټولنې د جوړولو او خپل منځي مرستو لپاره ډېر روښانه اصول وړاندې کړي دي.

خداي ﷻ په قرآن عظيم الشان کې فرمايلي چې:

● ټول د خداي ﷻ په پرې (د اسلام دين) منگولې بنځې کړئ (سره يوشی) متفرق او خواره کېږئ مه.

● په نېک کار او تقوی کې له يوه بل سره مرسته وکړئ نه په گناه او ظلم کې.

● په تحقيق سره مؤمنان سره وروڼه دي نو د دوو وروڼو تر منځ مو روغه جوړه او سوله وکړئ. اسلام د يو بشپړ او جامع دين په حيث د ټولنې د سمون لپاره زياته پاملرنه کړې ده او د خپلو لارښوونو په ترڅ کې يې د ټولنيزو مرستو غوره لارې چارې او بنيادي اصول بيان کړي او هغه په لاندې ډول دي:

۱. د هر کار لپاره بايد لومړی مقدمات برابر شي، له همدې امله اسلام لومړی د ټولنې وگړي وحدت او يووالي ته رابولي، ځکه مرسته او تعاون د نظر او عمل له وحدت څخه پرته گران کار دی.

۲. مرسته بايد د خير او تقوی لپاره وشي. ددې اصل ساحه دومره پراخه ده چې بې له شکه هغه ټولې بڼېگنې پکې راتلای شي چې د وگړو او ټولنې د هوسا او پتمن ژوند او پر مختگ لپاره ضرور دي.

۳. له يو بل سره د مرستې احساس بايد د اسلامي ورورولۍ او عدالت غوښتنې پر عالي روحیه ولاړ وي. همدغه اصل، ټولنه او وگړي د نېکمرغۍ په لور بيايي. ددې برعکس په هره ټولنه کې چې د اسلامي اخوت، مرستې او تعاون ځای د حاکم او محکوم، ظالم او مظلوم اړیکو نیولی وي، هغه ټولنه له زوال سره مخامخ کېږي.

۴. په نېکۍ او خير کې مرسته کول بايد د يوه سپيڅلي اسلامي احساس او تقوی پر بنسټ ولاړه وي، که نه نو هغه به په رښتينې توگه داسې گټوره مرسته نه وي چې اسلام موږ ته پرې امر کوي، بلکې هغه به په گناه، تيري او حق خوړلو کې مرسته وي.

۵. په ظلم، ناوړه او ناروا کارونو کې بايد له هيچا سره مرسته ونه شي که څه هم زموږ ډېر نژدې دوستان او يا خپلوان وي. په ظلم او ناروا کې له چا سره مرسته کول ستر ظلم او گناه ده او ظلم د ټولنې د پرمختگ بنيادونه له بېخه نړوي.

۶. اسلام د ټولنې بېوزلو، اړو، بې لاسو، بې پښو، ړندو او نورو ته ډول ډول تدابير غوره کړي دي چې د ټولنې ددغې طبقې اړتياوې تر سره شي او ټولنيز حيثيت يې خوندي پاتې شي.

په دې منظور اسلام د زکات، عشر او نورو صدقاتو د وېش په هکله منظم اصول او قوانین لري.

رسول الله ﷺ هغه پیغمبر دی چې خپل ژوند یې د بېوزلو او مسکینانو په ډول تېر کړ او دا دعا یې وکړه:

(ای خدایه! ما په مسکینۍ کې ژوندی ولره او د مسکینانو

په ډله کې مې پورته کړه) سر بېره پردې رسول الله ﷺ هم د ټولنې د هرې طبقې خلکو په تېره بیا له بېوزلو او اړو سره خپله خواخوږي، همدردی او مرسته عملاً ثابته کړې ده.

د رسول الله ﷺ د کور چوتره د بېوزلو او مسکینانو د پناه ځای او د سر سیوری و.

پوښتنې:

۱. په اسلام کې له بېوزلو سره د مرستې لپاره کوم ډول عملي تدابیر غوره

کړای شوي دي؟

۲. مرسته په کومو مواردو کې غوره ده؟

۳. د مرستې په هکله خدای ﷻ څه فرمایلي دي؟ له یادو یې زده کړئ.

۴. زده کوونکي دې په ټولنیز ژوند کې د مرستې د اهمیت په برخه کې لس

کړنې مقاله وليکي.

۵. ښوونکي دې له همدې لوست څخه زده کوونکو ته یو پاراګراف املا

ووايي.

د عالمانو فضيلت

عالمان دي روښنايي ددې دنيا
عالمان دي د تمام جهان پېشوا
که څوک لار غواړي و خداى ﷻ و هم رسول ﷺ ته
عالمان دي ددې لارې رهنما
کيميا گر که د کيميا په طلب گرځي
همدمي د عالمانو ده کيميا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي
که څوک کاني وي يا لويه د صحرا
جاهلان دي په مثال د مُردگانو
عالمان دي په مثال د مسيحا
چې مرده يې له نفسه ژوندی کېږي
عالمان دي واره هسې اوليا
هر سړی چې رتبه نه لري د علم
سړی نه دی خالي نقش دی گویا
زه "رحمان" حلقه بگوش د هر عالم یم
که اعلیٰ دی که اوسط دی که ادنا
(رحمان بابا)

تمرین:

- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي.
- پېشوا - صحرا - اعلیٰ
- زده کوونکي دې پورتنۍ شعر په کتابچو کې وليکي او بيا دې په نثر واپوي.
- ښاغلی ښوونکی دې د متن همقافیه کلمې له زده کوونکو څخه وپوښتني او د هغوی غلطۍ دې ورپه گوته کړي.

نه بد لېدونکي نومونه

په پښتو کې ځينې نه بدلېدونکي نومونه هم شته چې هغه په ټولو حالاتو کې په يو ډول استعمالېږي او په پای کې يې کوم بدلون نه راځي. دغه ډول نومونه په بېلابېلو حالاتو کې لاندې ښودل کېږي.

- ۱- هغه نوم چې په پای کې يې (الف) راغلی وي لکه: ای کاکا! دادا مې راته يو ښه قلم راوړ. حميد په خدا راغی.
- ۲- هغه نرينه نوم چې په کوچنۍ (ه) ختم وي، لکه: ای نیکه! ځلمي ته خپل تره قلم وبابنه، بې زړه سپری هېڅ نه شي کولای.
- ۳- هغه نوم چې په پای کې يې څرگند او اوږد واو وي لکه: پېشو غوښه وتښتوله. زه د پښتو په ژب دود پوهېږم.
- ۴- هغه نوم چې په زورکۍ واله (ی) ختم وي لکه: نجلۍ، ږلۍ، څوکی، نړۍ.
- ۵- هغه نوم چې په اوږده (ې) ختم وي لکه: ادې شودې راوړې، له خوابښې سره يې وخوړې.
- ۶- هغه نرينه نوم چې په څرگنده (ي) ختم وي لکه: مو چي بوټونه وگنډل، دوبي زما درېشي سباته راوړي.
- ۷- هغه مذکر نوم چې په څرگنده (ه) ختم وي لکه: گرانه مېلمه! ډوډۍ وخوره. کوربه مېلمه ته په درنه سترگه گوري.

❖ زده کوونکي دې د نه بدلېدونکو نومونو متن ولولي او مهم ټکي دې له يادو زده کړي.

❖ زده کوونکي دې د نه بدلېدونکو نومونو نور مثالونه په کلمو او جملو کې يوله بل سره مشق او تمرين کړي.

حکیمانه خبرې

هر مسلمان ته په کار دي چې دغه لاندیني لښکونې اسلامي احکام هم په خپله عملي کړي او هم یې نورو ته د عملي کولو سپارښتنه وکړي:

۱- کله چې آذان واورې نو په هر کار چې لگیا یې هغه پرېږده او د لمانځه ادا کولو ته تیاری ونیسه.

۲- د قرآن کریم تلاوت کوه، غوږ ورته نیسه او د خپل ژوند یوه شېبه هم په بې هدفه او بې گټې کار مه لگوه.

۳- زیار باسه چې عربي او نورې ژبې زده کړې او خبرې پرې وکړې.

۴- په هېڅ کار کې زیاته شخړه او جگړه مه کوه.

۵- له زیاتې خدا شخړه ډډه وکړه ځکه چې زیاته خدا د خدای ﷻ له ذکر نه غفلت پیدا کوي.

۶- بې ځایه ټوکې مه کوه ځکه چې بې ځایه ټوکې د سړي وقار او عزت له منځه وړي.

۷- د خبرو په وخت کې له اړتیا شخړه زیات خپل آواز مه اوچتوه.

۸- له غيبت کولو څخه ډډه وکړه او د نېکۍ له خبرو څخه پرته نورې خبرې کومه گټه نه لري.

۹- کله چې له خپلو اسلامي وروڼو سره مخامخ کېږئ نو له السلام عليكم څخه وروسته خپل ځان ورته معرفي کړئ ځکه چې د اسلامي دعوت بنسټ پر معرفت او محبت ولاړ دی.

۱۰- ډېر کارونه په لږ وخت کې ترسره کوه د نن ورځې کار سباته مه پرېږده.

تمرین:

- زده کوونکي دې په وار سره د حکیمانه خبرو پر مطلب باندې خبرې وکړي.
- زده کوونکي دې حکیمانه خبرې له یادو زده کړي او په خپله روانه ژبه دې په کتابچو کې وليکي.

پوښتنې:

۱. که تاسې خپل کشر ورور ته لارښوونه وکړئ څه به ورته وواياست؟
۲. پورتنۍ چارې تر سره کول د مسلمان په ژوند کې څه بدلون راولي؟
۳. ښوونکي دې پورتنۍ لوست زده کوونکو ته داملا په ډول ووايي.

طمع

چې سړی له سړي کړي د دنیا طمع

سړیتوب به یې سپیتوب شي په دا طمع

د هغو د حیا پنبه مدام بنویبېږي

چې یې واخیسته د نس په هوا طمع

د داني په طمعه بند ازاد مرغه شي

ژر به ستا په ځان بلا شي داستا طمع

له هغو ترخه ویل د حق شي پاته

چې یې خوله کاندې خوږه د حلوا طمع

ژر یې کار د اشناییه سره وران شي

چې پیدا شي له اشنا د اشنا طمع

د اوبو خاڅکی یې دُر شي په سینه کې

خو چې پرې کاندې صدف د دریا طمع

هېڅ علاج یې د جهان په حکمت نه شي

چې ایساره په وجود کړي بلا طمع

پر دي پرېږده که په قطع پلار و مور وي

د هيچا وچاته مه شه پيدا طمع

له دغې طمعي طاعون ښه دی "حميده"

چې کوي د نفس لپاره له چا طمع

(د حميد مومند له ديوان خڅه)

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې پورته شعر معنا کړي.
- زده کوونکي دې په وار سره يو يو بيت ولولي او بيا دې معنا کړي.
- زده کوونکي دې د شعر پر خپو باندې کار وکړي.
- زده کوونکي دې د شعر مطلب په تشروليکي.

لنډۍ

لنډۍ هغه اشعار دي چې شاعر يې معلوم نه دی او د هر حساس پښتانه او حساسې پښتنې د احساساتو هنداره ده.

د پښتنو په غرو، کلیو او ښاروکې، په شنو درو او لویو دښتو کې د ځړوبي "ابشار" ترڅنګ او د کېږدۍ اړخ ته، د شپانه په شپېلۍ او د ښوال په نۍ کې او بالاخره د پښتنې خاورې په هر ګوټ کې له دې اشعارو څخه په یو شان خوند اخیستل کېږي.

زاړه یې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وایي، زلمیان او پېغلې د خپل زلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز رېباري کوي، توریالي ورسره د تورو په میدان کې ګډېږي او پردېسیان په پردېسۍ کې د خپل وطن مینې پرې تازه کوي.

دا اشعار څومره چې ساده، سلیس او روان دي هغومره د پردیو ژبو له اغېزې څخه هم پاک دي او د سیلابي سیستم په اساس ځانته عروض لري، لومړۍ برخه یې لنډه (۹) سېلابه، او دویمه برخه یې اوږده. (۱۳) سېلابه ده.

اجتماعي لنډۍ:

تل په زحمت پسې راحت وي

چا چې زحمت ليدلى وي راحت به وپينه

په دنيا مه نازېږئ خلکو

دنیا فاني ده په ارمان به ځنې ځونه

په نسب څوک نه سړى کېږي

سړى هغه دی چې يې خوی د سړو وينه

د سر د بڼمن مې هوښيار بڼه دی

زه د بې عقلو په دوستۍ ستومانه يم

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د لنډيو د ويلو په موخې خبرې وکړي.
- زده کوونکي دې نورې اجتماعي لنډۍ د خپلو کورنيو غړو څخه زده کړي او بيا دې په ټولگي کي ووايي.
- زده کوونکي دې د پورتنیو لنډيو مطلب په څو کرښو کي وليکي.

حماسي لنډۍ:

راشه پر قبر مې اور بل کړه

که مې پرمړينې پر شاو وينې تپونه

توري به نه کړو نو به څه کړو؟!

چې مو شېږې د پښتنې رودلې دینه

په تور ټوپک ویشتلې راشې

د بې ننگۍ احوال دې مه راځه مینه

سپارښتنه:

- ښاغلی ښوونکی دې د حماسي لنډیو په اړه چې په کوم وخت کې ویل کېږي معلومات ورکړي.
- زده کوونکي دې د پورته لنډیو د بیتونو سیلابونه وشمېري او بیا دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

مسلم ته خطاب

خود اسلام لپاره نه شي سر په دار مسلمه

پيدا به نكړې ترقي د خپل ديار مسلمه

خو د پتنګ په شان د شمعي په لمبه پوخ نه شي

نه به واصل شي د محبوب په بڼه ديدار مسلمه

خو د بورا په شان وزر په اغزو نه كړې خيرې

نه به واصل شي د چمن په گلزار مسلمه

خو دې سرې وينې تويې نه شي د اسلام په مينه

نه به هډو نه د دښمن كړې تار په تار مسلمه

خو د نبي ﷺ په هر قدم باندې قدم كښېږدې

پيدا به نكړې په هيڅ ځای كې اقتدار مسلمه

خو د صديق په شانې نشې په اسلام كې صادق

په چاپلوسۍ باندې به نكړې تمام كاړ مسلمه

خوډې غيړت عمري په وجود نه شي محکم

فتح به نه کړې روم او مصر په دې چار مسلمه

خو چې اوصاف "حیدري" په ځان کې نه کړې پیدا

کله به سر کړې د دښمن په سرد دار مسلمه

(حیدري)

تمرین:

○ زده کوونکي دې پورتنی شعر په خپلو کتابچو کې وليکي او بیا دې معنا کړي.

○ لاندې لغات معنا او په مناسبو جملو کې استعمال کړئ:

- گلغزار - اقتدار - صديق - اوصاف.

○ په پورتنی شعر کې داسې کلمې پیدا کړئ چې په دغې (ې) باندې پای ته رسېدلې وي.

لیک نښې

بې له تورو او حروفو ځینې نښې او علامې هم شته چې د لیک په لوستلو او ویلو کې ډېره مرسته کوي چې په لاندې ډول بیانېږي:

۱- کامه (،)

دا علامه د عطف یعنې واو په ځای د مختلفو جملو د بېلولو او د وینا د انفصال لپاره استعمالېږي. لکه په دې عبارتونو کې: کابل، کندهار، هرات، او مزار د افغانستان لوی لوی ښارونه دي. چې بد ګرځي، بد به پرځي.

۲- وقفه (؛) دا علامه د مشابهو جملو په آخر کې ایښودل کېږي او په وینا کې له فاصلې نه زیاته وقفه او انفصال رابښي. لکه په دې عبارت کې: ښوونکی باید د ښوونې په اصولو ښه پوه وي څه چې وایي؛ هغه باید په زده کوونکو زده کړي.

۳- ټکی (.) دا علامه د جملې په آخر کې راځي او له وقفې څخه زیاته فاصله رابښي لکه: د وطن مشران په موږ حق لري. موږ باید له دوی سره د زړه مینه ولرو او هر وخت یې په ښه نامه یاد کړو.

۴- دوي نقطې یا شارحه (:) دا علامه د هغې جملې په آخر کې ایښودل کېږي چې وروسته یې تفصیل او شرحه راځي، لکه: دوه کاره به کوی: یو به دروغ نه وایي. بل به له چاسره حسد نه کوی.

۵- ربط (-) دا علامه د یوې کلمې ربط له بلې سره ښيي. لکه:
څلور- پنځه تنه راغلل.

که چېرې د یوې کلمې نیمه برخه د یوې کرښې په آخر کې او نیمه برخه یې د بلې کرښې په ابتداء کې راشي نو هم دا علامه د لومړۍ برخې په آخر کې ایښودله کېږي چې له دویمې برخې سره مربوطه ولوستل شي.

۶- لیندۍ () ددې دوو قوسي کرښو په منځ کې معترضه جمله، خاص نومونه، اعداد او خارجي کلمات لیکل کېږي، لکه:
د پښتو یو ښه کتاب (پټه خزانه) په دې ورځو کې چاپېږي.

۷- تفریقیه علامه [] هرکله چې په یوه معترضه جمله کې بله معترضه جمله یا کلمه راشي نو لومړۍ معترضه د تفریقیه علامې په منځ کې او بله معترضه جمله په معترضه علامه کې په دې ډول لیکل کېږي:

که رښتیا ووایم [خداۍ (جل جلاله) مې دې غاړه نه نیسي] دا سړی دغلو مل دی.

۸- غبرګې لیندۍ، ممیزه ” “ کله چې یو عبارت له یوه کتابه نقل کېږي یا کومه مقوله راوړله کېږي نو په ممیزه علامه کې یې لیکو.

۹- د پوښتنې نښه (?) دا علامه د هغې جملې په آخر کې راځي چې مطلب ترې استفهام او پوښتنه وي.

۱۰- د تعجب علامه (!) دا علامه د تعجب، حیرت، تردید، امر او ندا په وخت کې استعمالېږي.

د بېلګې په ډول: ای ځوانه! دلته راشه.

پرون په شنه آسمان اورښت وشو!

۱۱- د انصراف علامه (...) د خبرو د قطع کولو په ځای یا د محذوفو جملو او کلمو په عوض دغه ټکي راوړل کېږي، که چېرې د یوې جملې په پای کې (...) څلور نقطې راغلې وي نو درې ټکي د حذف شوو کلمو په ځای او څلورم ټکی د جملې د ختمېدو لپاره راځي.

سپارښتنه:

- ښوونکي دې د پورتنیو نښو د استعمال ځایونه په عملي توګه زده کوونکو ته وښيي او په کتابچو کې دې ولیکي.

تمرین:

- زده کوونکي دې د هرې نښې لپاره څو جملې ولیکي او بیا دې لیک نښې په کې وکاروي.

پوښتنې:

۱. کامه (، ،) د جملې په کومو برخو کې راځي؟
۲. ټکی (.) دا نښه د جملې په کومه برخه کې استعمالېږي؟
۳. دوې نقطې یا شارحه (:) دا نښه د څه ډول جملو په پای کې استعمالېږي؟
۴. لیندۍ () دا نښه په څه ډول کلمو او جملو کې لیکل کېږي؟

لږ ويل ډېر كار كول

مرد هغه چې همتناك بركتناك

د عالمه سره خوږ په زيارت و ژواك

مخ يې مخ، قول يې قول، عهد يې عهد

نه دروغ نه يې فريب نه تش تپاك

لږ ويل ډېر يې كول په خاموشي كې

د غونډې غونډې خوله ډكه سينه چاك

چې خبره د پستۍ د بلندۍ شي

په لويي لكه آسمان په پستۍ خاك

په تمكين كې لكه صبر په پستۍ كې

په هر لور يې څانگې زانگي لكه تاك

لكه گل شگفته روى تازه په باغ كې

همېشه د بنو بلبلو پرې بلغاك

چې دا هسې بڼه ويل كا زه حيران يم

چې خوشحال راوړله كومه دا ادراك

(خوشحال بابا)

سپارښتنه:

- ښاغلى ښوونكى دې د نظم په معنا او مفهوم خبرې وكړي.

تمرين:

- پورتنى نظم په تشروليكي؟
- زده كوونكي دې په واريو يو بيت ولولي او بيا دې معنا كړي؟
- زده كوونكي دې د هر بيت په څپو كار وكړي.

د ژوند د چاپېريال لنډ تاريخ

آيا د هوا ككړتيا يوه نوې پېښه ده او يا دا چې اوس ورته زموږ پام شوى دى؟ د هوا د ككړتيا له اقسامو څخه لكه لوگى، لړې او دوړې او فتو شېمائي نوې پديدې دي، د دغه ډول ككړتياوو رامنځ ته كېدل د موټرو او كارخانو په ډېرېدو پورې په مستقيمه توگه اړيكي لري. دا په داسې حال كې چې پر لوگي باندې د هوا ككړتيا له پخوا څخه هم موجوده وه، د انگلستان پاچا (لومړي ادوارد) د خپلې پاچاهۍ په زمانه كې د لندن په ښار كې د ډېرو د سكرو سوزېدل د لوگي او بوى له امله بند كړي وو، په همدې علت له اندازې څخه د زياتو لرگيو په سوزېدو سره د انگلستان ځنگلونه په چټكۍ سره كم شول او د سلطنت د فرمان پر خلاف د ډېرو د سكرو لگښت زيات شو، په ۱۶۶۱م كال كې (جان اولين) په لندن كې د هوا او لوگي نه د راپيدا شوې نا آرامۍ په باب كتاب وليكه. دغه كتاب په ۱۷۷۲م كال كې خپور شو.

سپارښتنه:

- ښاغلى ښوونكى دې د ژوند چاپېريال د لنډ تاريخ په هكله لنډې څرگندونې وكړي.
- ښاغلى ښوونكى دې زده كوونكي وهڅوي چې د ژوند چاپېريال د ساتلو په اړه خپل معلومات نورو ته وړاندې كړي.
- زده كوونكي دې د لوستل شوي متن مطلب په څو كرښو كې وليكي.

بشري حقونه

انساني ټولنه چې د طبيعت جز دی، په هغې کې انسان نه شي کولی له نظم او د سپلين پرته ژوند وکړي، له ډېرو لرغونو زمانو را هيسې عالمان په ټولنه کې موجود و قوانينو ته متوجه شوي او په دې پوهېدل چې په انساني ټولنه کې هم بايد قوانين موجود وي، ځکه له قوانينو پرته د نظم د ټينګېدو امکان نشته، نو له هغې وروسته په انساني ټولنو کې پوهانو قوانين وضع کړل او د هغو په رڼا کې يې خپل ژوند ته دوام ورکړ، د جهان ټول هېوادونه قوانين لري، په لومړۍ او دويمه نړيواله جګړه کې بشريت ډېر زيات ځاني او مالي زيانونه وليدل چې له دويمې نړيوالې جګړې نه وروسته د انسانانو د سوکالۍ په خاطر د ملګرو ملتو موسسه جوړه شوه چې اوس د ټولو هېوادونو نمايندګۍ په کې شته، دغې موسسې د نورو قوانينو تر څنګ د بشر د حقونو په نامه يوه اعلاميه خپره کړه، دغه اعلاميه د دغې موسسې ټولو برخه والو هېوادونو لاسليک کړې ده چې په منلو يې ټول ژمن هېوادونه مکلف دي.

دغه اعلاميه وايي : ټول بشري وگړي آزاد دنيا ته راځي او د حيثيت او حقونو له پلوه برابر دي، هېڅوک په خپل سر بندي، توقيف او شړل کېدای نه شي، هېڅوک د چا په خصوصي ژوند کې مداخله نه شي کولی، هر څوک د ښوونې او روزنې حق لري، ټول خلک له توپير پرته له هغو حقوقو او ازاديو څخه گټه اخيستی شي چې د بشر د حقونو په اعلاميه کې يې يادونه شوې ده. نو هر انسان په دې مکلف دی چې د قوانينو په چوکاټ کې خپل ژوند عيار کړي او د هغو په رڼا کې ټول بشري حقونه وپېژني او په عمل کې يې پلي کړي.

تمرین:

○ زده کوونکي دې د بشر د حقونو په اړه څو کرښې مقاله وليکي.

پوښتنې:

۱. د ملگرو ملتونو په اعلاميه کې د بشر د حقونو په اړه څه ويل شوي دي؟

۲. ټول انسانان که نرينه دي او که ښځې د اسلام د سپيڅلي دين له مخې په ټولنه کې کوم حقونه لري؟

۱۶ جوزا ۱۳۸۱
کمیسیون مستقل حقوق بشر
افغانستان

د حیثیت، حقوقو او ټولنیزو مسؤولیتونو له مخې له نارینه

ووسره د بنځو برابری

د هجرت په شپږم کال حضرت پیغمبر(ص) د حج نیت وکړ، مکې ته چې نږدې شو مکې مکرې ته د داخلېدو د مخنیوي لپاره یې د مکې له مشرکینو سره په خبرو پیل وکړ، او په پای کې د حدیبې تړون لاسلیک شو. د حدیبې په تړون کې یو شرط دا و چې پیغمبر (ص) به سرکال بیرته مدینې ته ولاړ شي او په راتلونکي کال کې به د مکې زیارت ته راشي.

د حدیبې د سولې په تړون کې حضرت محمد(ص) د خپلې میرمنې حضرت ام سلمې (رض) په مشوره ځای انتخاب کړ. حضرت محمد(ص) په هغه ورځ خپلو یارانو ته امر وکړ چې خپلې قرباني وکړي او مدینې ته وگرځي، د حضرت محمد(ص) یارانو د زیارت مینه درلوده نه یې غوښتل چې مکې ته له تګ پرته مدینې ته ولاړ شي.

حضرت محمد(ص) د حضرت ام سلمې (رض) خیمې ته دننه کېدو کې وویل: اصحاب مې هلاک شول، څرنگه چې سوله لاسلیک شوې وه. پدې وخت کې ام سلمې (رض) حضرت محمد (ص) ته مشوره ورکړه او ویی ویل:

ای د خدای استازیه (ص) تاسو لومړی خپله پیل وکړئ نو مسئله به حل شي.

حضرت محمد (ص) ام سلمې په مشوره خپله قرباني ذبح او خپل وېښتان یې کل کړل. اصحابو هم سمدستي د خپلو قربانیو په ذبح کولو پیل وکړ، پدې ډول بحران پای ته ورسېد. دغه کار دې ته اشاره کوي چې د تصمیمونو په نیولو اود ټولنیزو مسؤولیتونو په سرته رسولو کې بنځې له نارینه وو سره برابري لري.

۱۶ جۇز ۱۳۸۱

د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون

د دواړو رضائيت (نبځه او نرينه) دميرمنې او ميره په ټاکنو کې دکورنۍ او ټولنې سلامتې ده.

.....
کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دی او د دولت تر پاملرنې لاندې ده.

(دافغانستان داساسي قانون له څلورپنځوسمې مادې څخه)

کورنۍ دټولنې دجوړولو ستنه ده او واده کول د هغې بنسټ جوړوي، نوځکه بنځې
او نرينه د واده کولو حق لري او هيڅ داسې يو بندېز چې د نژاد، رنگ او يا هم د قوم
له مخې وي، نه شي کولای چې د دغه حق مخه ونيسي.

(دبشري حقونو داسلامي اعلاميې پنځمه ماده، دالف بند)

مخدره توکي

د ژوند د پايښت په خاطر د تاريخ په اوږدو کې انساني څېړنوپه زړه پورې پايلې تر لاسه کړې دي هغه مواد چې غذايي خواص لري او د انسان په بدن کې شحمي، پروتيني، قندي مواد او نور راز راز ويتامينونه پيدا کوي لکه مېوې، سابه، غوړي، غوښه، مڼې، انگور او په سل گونو نور شيان دا هغه څه دي چې د ژوند بقا او روغتيا، اوږد او سوکاله ژوند ورپورې تړلی دی، د دې پر خلاف مخدره مواد لکه ترياک، چرس، شراب او داسې نور چې له ټولو څخه وژونکې ماده هيروين هم په کې شامل دي نه يوازې دا چې غذايي او روغتيايي ارزښت نه لري کله چې د انسان بدن ته داخل شي د يو لړ بدني ويجاړتياوو نه وروسته بېرته دفع کېږي، مخدره مواد اصلاً په بدن کې له تخريب پرته بله دنده نه لري، لکه هيروين چې په بدن کې وينه وچوي او روږدي کسان په لږه موده کې د مرگ کندې ته غورځوي، هغه کسان چې په مخدره موادو عادت شي نه يوازې دا چې خپل ژوند له حتمي نابودۍ سره مخامخ کوي بلکې ټول انساني صفتونه لکه ښوونه او روزنه، ټولنيز ژوند، له خپلوانو، دوستانو او هموعانو سره د ضرورت په وخت کې مرسته، اخلاقي معيارونه او په يو ټکي کې انساني شخصيت له لاسه ورکوي، د خپلوانو، قوميانو او هيوادوالو په گډون هر څوک ورته د کرکې او نفرت په سترگه گوري، ځکه روږدي کسان د ټولنې پر اوږو بار وي او پرته له دې چې ټول عمر يې په تصور کې تېرېږي د ژوند د چارو په تر سره کولو کې فعاله

ونډه نه شي اخیستی او ان له انساني ټولنې څخه لرې وځي ځکه انسان له ټولنې سره د نژدې اړیکو له مخې خپل ځان او ټولنې ته ډېره ګټه رسوي او په ټولنه کې خپل شخصیت په نورو باندې د خپل اهلیت له برکته مني.

له دغو لنډو څرګندونو څخه دا پایله تر لاسه کېږي چې مخدره مواد د بشریت په لومړۍ درجه د بنمنانو کې راځي، ځینې بد مرغه ځوانان پر دغو موادو باندې د احساساتو له مخې او له روږدو کسانو سره د اړیکو له لارې اخته کېږي. په داسې حال کې چې د بنو او بدو تمیز د عقل دنده ده، نو باید د یوې انساني وظیفې په حیث دا په یاد وساتو چې زموږ ټول کړه وړه د عقل په رڼا کې تر سره شي چې بیا له وروستۍ پېښمانۍ څخه چې په دغه وخت کې ګټه نه لري وژغورل شو.

له پورتنیو لنډو څرګندونو څخه جوتېږي چې مخدره مواد او انسانیت دوه متضاد شیان دي، نو اوس د هر چا خوښه چې مخدره مواد ښه بولي او که انسانیت؟

لغت: معنی:

توکي مواد، اجزا

پایلې نتیجې

روږدي معتاد، عادت

ونډه برخه

بدمرغه بدبخته

❖ ښاغلی ښوونکی دې د مخدره موادو د زیانونو په هکله څرګندونې وکړي.

❖ زده کوونکي دې د مخدره موادو نومونه واخلې او بیا دې د زیانونو په هکله څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

د بيا کتنې کمېټې

د ژبې او محتوا کمېټه:

- سيد احمد مومند د پوهنې وزارت سلاکار.
- د مؤلف مرستيال محمد عزيز تحريک د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د پښتو ديپارتمنټ علمي او مسلکي غړی او د پښتو ديپارتمنټ آمر.
- د مؤلف مرستيال فيض الله فائز د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د پښتو ديپارتمنټ علمي او مسلکي غړی.
- شکیلا دوست د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د پښتو ديپارتمنټ علمي او مسلکي غړې.
- د سرمؤلف مرستيال سيد محمود کارگر د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د پښتو ديپارتمنټ علمي او مسلکي غړی.
- د مؤلف مرستيال محمد سهراب ديدار د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د پښتو ديپارتمنټ علمي او مسلکي غړی.
- بسم الله د ملالۍ د ليسي ښوونکی.

دیني، سیاسي او فرهنگي کمېټه:

- ظهور افغان د نشراتو رئیس.
- ډاکټر محمد يوسف نيازی د پوهنې وزارت سلاکار.
- رقيب الله ابراهيمي د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د اسلامي تعليماتو علمي او مسلکي غړی.
- د مؤلف مرستيال محمد سهراب ديدار د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د پښتو ديپارتمنټ علمي او مسلکي غړی.

کمپوز او ډيزاين:

- صفت الله مومند د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رياست د کمپيوټر ديپارتمنټ غړی.

د څارنې کمېټه:

- ډاکټر عبدالغفور غزنوي د پوهنې وزارت تدريسي مرستيال.
- عبدالواسع آرين د پوهنې وزارت سلاکار.
- مؤلف عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رئیس.
- غړی.

پیغام

د لوی خدای ﷻ شکر ادا کوو چې زموږ د مجاهد ملت د کلکې ارادې، د ملګرو ملتونو او دوستو هېوادونو د نېکو هلو ځلو په پایله کې په هېواد کې سراسري سوله او مشروع سیاسي نظام ټینګ شو او له جګړې څخه را پیداشوی ځوکلن کړ او یې پای ته ورساوه.

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت او په سر کې یې ښاغلی حامد کرزی، د واکمن وګړنیز نظام له پیل څخه ملي سترو موخو ته د رسېدو په هیله د هېواد د بیا رغاونې او پراختیا په ټولو برخو کې د نوو پروګرامونو تګلاره د خپل کار په دستور کې راوستې ده. د دغه ښاغلي د زیات ملاتړ او عالمانه لار ښوونو څخه په مننې سره د ښوونې او روزنې په برخه کې پرله پسې هلې ځلې او اغیزمن ګامونه او د معارف د نوي کېدو او غوړېدو په لاره کې هڅې او د نوي نسل روزنه چې د ملي یووالي د روحيې لرونکې او د متمدنو، رښتینو او پیاوړو مسلمانانو په توګه د تطبیق په حال کې دي، د ډېر ارزښت او اهمیت وړ دي.

د پوهنې وزارت د هغو نوښتونو او طرحو د اجرا په لاره کې چې د افغانستان د پوهنې د بیا رغاونې په لاره کې یې تر لاس لاندې لري، د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاست ته دنده وسپارله چې له یوې خوا د ښوونځیو د لوست د کتابونو د کمښت او نشتوالي ستونزه لرې کړي او له بل پلوه د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د علمي او فرهنګي پالیسۍ او موخو په رڼا کې د واحد تعلیمي نصاب په جوړښت او تدوین باندې چې د هېواد اوسنیو او راتلونکو اړتیاوو ته ځواب و وایي بوخت شي. د لوست د کتابونو د کمښت او نشتوالي د ستونزې د لرې کولو په لومړي ګام کې کوښښ وشو تر څو هغه کتابونه چې پخوا لیکل شوي وو ور باندې بیا کتنه وشي. دغه کتابونه له بیا کتنې او اصلاح وروسته چې د اوسني وخت له غوښتنو سره برابر دي چاپ شول چې اوس ستاسو په اختیار کې دي.

ورپسې ګام د نوي تعلیمي نصاب ترتیب او جوړول دي چې موخه یې زموږ د ټولنې او نړۍ والو معیارونو سره یو شان د وطن د بچیانو علمي او اسلامي ښوونه او روزنه ده چې محتوا به یې د تنکیو ځوانانو او ځوانو زده کوونکو د سالم فکر کولو سره مرسته وکړي او هغوی به د نوې پوهې له لاس ته راوړنو سره اشنا کړي.

زموږ د هېواد ځوانان باید دینداره مسلمانان، هېواد پال، خلک خوښوونکي، د علم او کمال په ښکلا سره سمبال و اوسي. د اوسني عصر د تمدن د پرمختګ او د علومو له پراختیا سره اشنا شي او په پایله کې په ټینګ عزم سره له نوو او مثبتو تحولاتو څخه چې منځ ته راغلي دي ګټه واخلي، هغوی د نوي افغانستان د سوکاله ټولنې د جوړېدو په هیله د ساینس او تکنالوژۍ له بدلونونو سره بېره باید د انساني علومو له بنسټونو، د بشر د حقونو، سولې، هېواد پالنې، ملي یووالي او سوله ییز ګډ ژوند څخه هم خبر شي. همدارنګه له هېواد سره مینه او د هغه د ازادۍ ساتنه، له ترورېزم سره مبارزه په خپلو روزنیزو او ښوونیزو لومړیتوبونو کې په پام کې ونيسي. موږ له رښتینو، زړه سواندو او تجربه لرونکو متخصصانو، مولفانو او ښوونکو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په جوړښت او تطبیق کې د هېواد د بچیانو د زده کړې او روزنې ستر مسؤلیت په غاړه لري، او له نورو علمي او فرهنګي شخصیتونو او د پوهنې د برخې له پوهانو څخه هیله لرو چې د خپلو رغنده نظریو او وړاندیزونو په وړاندې کولو سره د درسي کتابونو په سمون او لیکلو کې له موږ سره مرسته وکړي.

همدارنګه له محترمو تمویلوونکو سرچینو څخه مننه کوو چې د پوهنې وزارت سره یې د کتابونو د چاپ له پاره مادي مرسته کړې ده.

محمد حنیف اتمر

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

